

Міністерство освіти та науки України
Вінницький національний аграрний університет
Факультет менеджменту та права
Спеціальність 073 «Менеджмент»

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри аграрного менеджменту

к.е.н., доцент _____ Мазур К.В.

« » _____ 2019 р.

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА АПК

(за матеріалами СТОВ «Агрокряж» с. Яришів

Могилів-Подільського району Вінницької області)

073 – ДР 259 м 16.09.2019

Студент випускник

МАКСИМЕНКО Р.С.

Керівник дипломної роботи, к.е.н., доцент

КУБАЙ О.Г.

Вінниця 2019 р.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний аграрний університет
Факультет менеджменту та права

ОПП «Менеджмент»

Спеціальність 073 «Менеджмент»
Спеціалізація «Менеджмент організацій та адміністрування»
Кафедра аграрного менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри аграрного менеджменту

к.е.н., доцент _____ Мазур К. В.

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу

Максименку Руслану Сергійовичу

Тема роботи: Управління капіталом підприємства АПК (за матеріалами СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області).

Затверджена наказом ректора від «16» вересня 2019 р. № 259 м

Термін здачі студентом завершеної роботи на кафедрі до 15.11.2019 р.

Вихідні дані до роботи: фінансова та статистична звітність СТОВ «Агрокряж»: форма №1 «Баланс», форма №2 «Звіт про фінансові результати», форма №5 «Примітки до річної звітності», форма №3 «Звіт про рух грошових коштів», форма № 50 с.-г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства»; статут, наукові публікації, методична література тощо.

Перелік питань, що розробляються в роботі: Розділ 1. Теоретичні аспекти управління капіталом підприємства; Розділ 2. Фактичний стан управління капіталом у СТОВ «Агрокряж»; Розділ 3. Удосконалення системи

управління капіталом підприємства.

Перелік ілюстративного матеріалу (таблиці, схеми, графіки та ін.): _____

таблиці - 15 , рисунки – 10, додатки _____

Календарний графік роботи

Етапи виконання роботи	Дата виконання етапу	Відмітка про виконання
Розділ 1. Теоретичні аспекти управління капіталом підприємства	25.09.2019 р.	
Розділ 2. Фактичний стан управління капіталом у СТОВ «Агрокряж»	22.10.2019 р.	
Розділ 3. Удосконалення системи управління капіталом підприємства	08.11.2019 р.	
Висновки, список використаних джерел, додатки	15.11.2019 р.	

Керівник дипломної роботи _____ Кубай О.Г.

Завдання до виконання прийняв _____ Максименко Р.С.

Дата отримання «16» вересня 2019 р.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота на тему: «Управління капіталом підприємства АПК (за матеріалами СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області)».

В умовах трансформаційних змін в економіці країни питання ефективного управління формуванням та використанням як власного, так і позикового капіталу, носить актуальний характер.

Об'єкт дослідження – система управління капіталом СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні, та практичні проблеми процесу управління капіталом СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області.

Метою дипломної роботи є вивчення теоретичних основ управління капіталом підприємства АПК, дослідження фактичного стану управління капіталом у СТОВ «Агрокряж», розробка напрямів удосконалення системи управління капіталом підприємства.

Методи дослідження: монографічний, аналіз і синтез, статистичний, порівняння, графічний, спостереження, розрахунково-конструктивний, порівняння, статистичних групувань, середніх величин.

У процесі дослідження виявлено недоліки та запропоновано шляхи удосконалення роботи з метою підвищення ефективності управління капіталом підприємства, які можуть бути застосовані на практиці у діяльності сільськогосподарського підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, СТРУКТУРА, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ СТАН, ОПТИМІЗАЦІЯ, АГРАРАРНІ РОЗПИСКИ.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Сутність, структура та джерела капіталу підприємства	7
1.2. Особливості формування капіталу аграрних підприємств	12
1.3. Методика дослідження ефективності управління капіталом підприємства	21
РОЗДІЛ 2. ФАКТИЧНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ У СТОВ «АГРОКРЯЖ»	28
2.1. Організаційно – економічна характеристика СТОВ «Агрокряж»	28
2.2. Аналіз фінансового стану СТОВ «Агрокряж»	43
2.3. Оцінка ефективності управління капіталом СТОВ «Агрокряж»	53
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТОВ «АГРОКРЯЖ»	59
3.1. Удосконалення системи фінансового менеджменту на підприємстві	59
3.2. Оптимізація структури капіталу підприємства	67
3.3. Альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарського підприємства	76
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

Обмеженість власних фінансових ресурсів для аграріїв зумовлює пошук залучення джерел, які за своєю структурою, вартістю та можливостями залучення будуть прийнятними з огляду на забезпечення збалансованого процесу виробничо-збутової діяльності сільськогосподарських підприємств. Особливості операційного, виробничого та фінансових циклів функціонування сільськогосподарських підприємств зумовлюють потребу у залученні капіталу для організації процесу виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. У цьому контексті постає необхідність у формуванні наявних джерел фінансування щодо забезпечення належного рівня платоспроможності та ліквідності аграрних формувань. Це зумовило необхідність проведення даного дослідження.

Дослідження проблеми ефективності управління капіталом підприємства здійснювалось такими науковцями як: В.Г. Андрійчук [4], І.А. Бланк [11], Л.О. Вдовенко [14], Ж.В. Гарбар [17], Ю.В. Герасименко [19], І.В. Гончарук [23], Т.В. Гончарук [22], Г.М. Калетнік [32], Т.В. Колесник [64], О.Г. Кубай [45], Р.В. Логоша [42], А.Г. Мазур [44], В.А. Мазур [46], К.В. Мазур [47], О.Г. Підвальна [19], Л.М. Пронько [65], М.В. Романський [66], В. В. Россоха [66], І.В. Фурман [75] та інші.

Об'єкт дослідження – система управління капіталом СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні, та практичні проблеми процесу управління капіталом СТОВ «Агрокряж» с. Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області.

Метою дипломної роботи є вивчення теоретичних основ управління капіталом підприємства АПК, дослідження фактичного стану управління капіталом у СТОВ «Агрокряж», розробка напрямів удосконалення системи управління капіталом підприємства.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- визначити сутність, структуру та джерела капіталу підприємства;
- виявити особливості формування капіталу аграрних підприємств;
- ознайомитися з методикою дослідження ефективності управління капіталом підприємства;
- проаналізувати фактичний стан управління капіталом у СТОВ «Агрокряж»;
- визначити напрями удосконалення системи фінансового менеджменту на підприємстві;
- здійснити розрахунок оптимізації капіталу підприємства;
- запропонувати альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарського підприємства.

Господарська діяльність СТОВ «Агрокряж» досліджувалась за 2016-2018 роки.

Інформаційною базою для проведення дослідження стали звітність підприємства, наукова та методична література, нормативно-довідкова інформація, праці вітчизняних та зарубіжних науковців, вчених та фахівців з проблеми дослідження,.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність, структура та джерела капіталу підприємства

Формування процесу капіталізації аграрних підприємств забезпечує необхідний базис розвитку, особливо це питання набуває актуальності під час докорінних трансформаційних змін щодо організації та управління процесом виробництва, реалізації та споживання сільськогосподарської продукції. Євроінтеграційний вектор розвитку аграрного сектора України вимагає акумуляцію внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів для забезпечення необхідного рівня якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Це потребує сучасної інтерпретації категорій капіталу та капіталізації на теоретичному та методологічному рівнях [38].

Результати економічної діяльності у будь якій сфері бізнесу залежать від наявності та ефективності використання фінансових ресурсів, які прирівнюються до кровоносної системи, що забезпечує життєдіяльність підприємства. В умовах ринкової економіки ці питання мають першочергове значення, оскільки від ефективного використання фінансових ресурсів і капіталу, залежать фінансова стабільність і рентабельність підприємства.

Кужель

Від того, яким капіталом володіє суб'єкт господарювання, наскільки оптимальна його структура, наскільки доцільно він трансформується в основні та оборотні фонди залежить фінансове благополуччя підприємства і результати його діяльності [6].

Капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості, що залежить як від об'єктивних чинників (масштабу цін в економіці країни і ряду макроекономічних показників), так і суб'єктивних чинників (наприклад,

найпростішого – облікової політики самого підприємства). Основним індикатором при цьому виступає власний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів [72].

Багатоманітність трактувань поняття капіталу передбачає його відображення з філософської, економічної та фінансової точок зору. Перші спроби дослідження у сфері пізнання капіталу провів давньогрецький філософ Арістотель, який започаткував поняття “хремастика” (хрема – майно, володіння). Під хремастикою вчений вбачав мистецтво забезпечення достатку, або діяльність, спрямовану на накопичення багатства, на отримання прибутку, вкладення і накопичення капіталу.

Наукову базу для пізнання капіталу як економічної категорії було закладено у другій половині XVII століття представником класичної політичної економії англійським економістом У. Петті. Саме в його працях було започатковано вивчення майнових відносин у взаємозв’язку з виробничими відносинами людей у процесі суспільного виробництва [10, с. 229].

Ключовою ознакою капіталу є те, що він має здатність до нагромадження, а також у процесі виростання володіє властивістю до самозростання. З економічної точки зору для капіталу найважливішим є те, що за певних умов початкова вартість капіталістичних цінностей забезпечує додаткову вартість, тому що головною функцією капіталу є принесення доходу [4].

З точки зору управління капіталом на рівні підприємства капітал розглядається як процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб’єкта господарювання та оптимізації обороту його коштів. Доцільність застосування такого трактування обумовлюється тим, що процес створення, нагромадження і використання капіталу неможливий без участі грошей і, отже, у науковій літературі капітал розглядається як специфічна форма фінансових ресурсів, задіяних у забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємства.

З врахуванням цього, найбільш всебічно, на нашу думку, сутність капіталу з позиції фінансового менеджменту розкриває таке визначення: “капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів” [12, с. 230].

У наукових працях М. В. Романовського капітал розглядається як ресурс, призначений для залучення у економічний процес з метою одержання доходу. Цей підхід відображає економічну сутність капіталу, пов’язану з однією з можливих стадій його існування, а саме з виробничою стадією, коли капітал розглядається як сукупність засобів виробництва, необхідних для здійснення виробничої діяльності суб’єкта господарювання [66].

О. Т. Євтух розглядає основний капітал підприємства як вартість в різних формах, яка використовується (може використовуватись) тривалий час, не змінюючи при цьому своєї форми, і, як наслідок, переносить свою вартість частинами на вартість виготовленої продукції [26, с. 107].

Ключовою ознакою капіталу є те, що він має здатність до нагромадження, а також у процесі виростання володіє властивістю до самозростання. З економічної точки зору для капіталу найважливішим є те, що за певних умов початкова вартість капіталістичних цінностей забезпечує додаткову вартість, тому що головною функцією капіталу є принесення доходу [36].

У наукових працях М. В. Романовського капітал розглядається як ресурс, призначений для залучення у економічний процес з метою одержання доходу. Цей підхід відображає економічну сутність капіталу, пов’язану з однією з можливих стадій його існування, а саме з виробничою стадією, коли капітал розглядається як сукупність засобів виробництва, необхідних для здійснення виробничої діяльності суб’єкта господарювання [66].

О. Т. Євтух розглядає основний капітал підприємства як вартість в різних формах, яка використовується (може використовуватись) тривалий

час, не змінюючи при цьому своєї форми, і, як наслідок, переносить свою вартість частинами на вартість виготовленої продукції [5, с. 107].

Для того, щоб ефективно управляти капіталом підприємства в сучасних умовах господарювання, необхідно узагальнити основні його характеристики:

1. Капітал підприємства є основним фактором виробництва. В економічній теорії виділяють три основні фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність виробничих підприємств: капітал; землю та інші природні ресурси; трудові ресурси. У системі цих факторів виробництва капіталу належить пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс.

2. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід. У цій своїй якості капітал може виступати від виробничого фактора — у формі позикового капіталу, що забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а в фінансовій (інвестиційній) сфері його діяльності. Капітал є головним джерелом формування добробуту його власників. Він забезпечує необхідний рівень цього добробуту як у поточному, так і в перспективному періодах. Споживаюча в поточному періоді частина капіталу виходить із його складу, будучи направленою на задоволення поточних потреб його власників (тобто пере стаючи виконувати функції капіталу). Накопичена частина покликана забезпечити задоволення потреб його власників у перспективному періоді, тобто формує рівень їх майбутнього добробуту.

3. Капітал підприємства є головним вимірювачем його ринкової вартості. У цій якості виступає перш за все власний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів. Разом із тим, обсяг використаного підприємством капіталу характеризує і потенціал залучення ним позичених фінансових засобів, що забезпечують отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими, менш значними факторами, це формує базу оцінки ринкової вартості підприємства.

4. Динаміка капіталу підприємства є найважливішим барометром ефективності його господарської діяльності. Можливість власного капіталу самозростати високими темпами характеризує високий рівень формування та ефективності розподілу прибутку підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. У цей же час зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком не ефективної, збиткової діяльності підприємства [71].

Капітал підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й багатоманітністю видів, в яких він виступає. Усе це потребує необхідної систематизації видів капіталу, що використовуються за основними класифікаційними ознаками, які розглянемо більш детально (табл. 1.1) [39, 77].

Таблиця 1.1

Систематизація видів капіталу підприємства

Класифікаційна ознака	Види капіталу
За належністю підприємству (за джерелами фінансування)	Власний капітал; Позиковий капітал
За цілями використання	Продуктивний; Позичковий капітал; Спекулятивний капітал
За формами інвестування	Капітал у грошовій формі; Капітал у матеріальній формі; Капітал у нематеріальній формі
За об'єктом інвестування (напрямком авансування)	Основний капітал; Оборотний капітал
За формою знаходження в процесі кругообороту	Капітал у грошовій формі; Капітал у виробничій формі; Капітал у товарній формі
За формою власності	Приватний капітал; Державний капітал
За організаційно-правовими формами діяльності	Акціонерний капітал; Пайовий капітал; Індивідуальний капітал
За характером використання у господарському процесі	Робочий капітал; Неробочий(мертвий) капітал
За характером використання власником	Споживчий капітал; Накопичувальний (реінвестований) капітал
За джерелами залучення	Національний (вітчизняний) капітал; Іноземний капітал

Аналіз наукових інтерпретацій дає підстави стверджувати, що сутність капіталу як економічної категорії необхідно розглядати у контексті всезростаючої вартості, що витікає з широкого спектра соціально-економічних процесів, які поєднуються з фінансово-інвестиційною діяльністю з метою генерування додаткового доходу та подальшого його перетворення у накопичену вартість та поступову капіталізацію суб'єкта господарювання.

1.2. Особливості формування капіталу аграрних підприємств

Капітал сільськогосподарських підприємств є важливою складовою частиною ресурсного потенціалу, він бере участь у створенні споживної вартості у вигляді конкретних товарів і вартості продукції. Розвиток сільського господарства значною мірою залежить від стану матеріальнотехнічної бази, головною ланкою якої є капітал, його якісний склад та раціональне співвідношення.

Ефективне управління капіталом, як основна складова системи управління, здатне забезпечити одержання і закріплення позитивних результатів господарської діяльності вітчизняних підприємств. Проте результативність їх роботи значною мірою залежить від глибини застосування аналізу для пошуку оптимальних управлінських рішень. Управління капіталом здійснюють через систему принципів і методів розробки управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання [38, с. 11].

У сучасних умовах одним із важливих питань для керівників підприємств є формування системи ефективного управління капіталом. Дослідники І. Бланк та І. Назаренко управління капіталом розглядають як систему принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень,

пов'язаних з оптимальним його формуванням із різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного використання у різних видах господарської діяльності підприємства [11 ; 57].

Управління капіталом сільськогосподарського підприємства, як і весь процес управління, повинно мати і стратегію, і тактику. Під стратегією слід розуміти загальний напрям і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Встановлюючи визначені правила й обмеження, стратегія дає змогу сконцентрувати зусилля на тих варіантах рішень, що не суперечать обраному напрямку управлінської діяльності. Тактика управління – це конкретні методи і прийоми досягнення поставленої мети у визначеній ситуації й у визначений момент часу. Завдання тактики управління – вибір найоптимальнішого рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася [40].

Обов'язковою умовою провадження господарської діяльності підприємств є нагромадження основного та оборотного капіталів. Вартість основного капіталу, яка представлена у вигляді авансованого капіталу в засоби праці, переноситься частинами на новостворений продукт у вигляді зносу протягом декількох виробничих циклів. Натомість, вартість оборотного капіталу, втілюючись у виробничих запасах, заробітній платі працівників, грошах, авансується підприємствами для здійснення кожного нового операційного циклу.

З точки зору управління капіталом на рівні підприємства капітал розглядається як процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання та оптимізації обороту його коштів. Доцільність застосування такого трактування обумовлюється тим, що процес створення, нагромадження і використання капіталу неможливий без участі грошей і, отже, у науковій літературі капітал розглядається як специфічна форма фінансових ресурсів, задіяних у забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємства. З врахуванням цього, найбільш всебічно, на нашу думку, сутність капіталу з

позиції фінансового менеджменту розкриває таке визначення: “капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів” [9, с. 230].

Капітал аграрних підприємств є важливою складовою частиною ресурсного потенціалу, він бере участь у створенні споживної вартості у вигляді конкретних товарів і вартості продукції. Розвиток сільського господарства значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази, головною ланкою якої є капітал, його якісний склад та раціональне співвідношення. Економічне значення капіталу полягає в тому, що він є основою для розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи відповідний рівень і темпи збільшення виробництва продукції та підвищення продуктивності праці. Процес формування та використання капіталу аграрних підприємств зумовлює необхідність дотримання основних принципів:

- урахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Процес формування обсягу і структури капіталу підпорядкований завданням забезпечення його господарської діяльності не тільки на початковій стадії функціонування підприємства, але й на перспективу;

- забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягам оборотних і необоротних активів підприємства;

- забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного функціонування. Умови формування кінцевих результатів діяльності підприємства значною мірою залежать від структури капіталу, що використовується;

- забезпечення мінімізації витрат по формуванню капіталу із різноманітних джерел, що здійснюється у процесі управління вартістю капіталу підприємства;

– забезпечення високоефективного використання капіталу в процесі господарської діяльності шляхом максимізації рентабельності власного капіталу за припустимого рівня фінансового ризику [9].

При формуванні структури та обсягу капіталу, необхідного для здійснення виробничо-господарської діяльності, доцільно визначити основні зовнішні та внутрішні фактори впливу, що визначають динаміку залучення та використання капіталу сільськогосподарськими підприємствами. Сукупність факторів можна поєднати у три групи: фінансово-економічні; організаційно-правові та інноваційно-управлінські (табл. 1.2). Врахування зазначених факторів забезпечить умови для управління процесом формування, розподілу та використання капіталу з метою поступового забезпечення капіталізації сільськогосподарських підприємств .

Процес формування та використання капіталу сільськогосподарських підприємств зумовлює необхідність дотримання основних принципів: – урахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Процес формування обсягу і структури капіталу підпорядкований завданням забезпечення його господарської діяльності не тільки на початковій стадії функціонування підприємства, але й на перспективу;

– забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягам оборотних і необоротних активів підприємства;

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного функціонування. Умови формування кінцевих результатів діяльності підприємства значною мірою залежать від структури капіталу, що використовується;

– забезпечення мінімізації витрат по формуванню капіталу із різноманітних джерел, що здійснюється у процесі управління вартістю капіталу підприємства;

– забезпечення високоефективного використання капіталу в процесі господарської діяльності шляхом максимізації рентабельності власного капіталу за припустимого рівня фінансового ризику [8].

Таблиця 1.2

Фактори впливу на обсяг та структуру капіталу
сільськогосподарських підприємств [38]

Фактори зовнішнього середовища	Фактори внутрішнього середовища
Фінансово-економічні	
1)політика держави стосовно аграрного сектора економіки; 2)макроекономічні тенденції економічного стану в державі; 3)інвестиційна привабливість аграрної сфери; 4)кон'юнктура внутрішнього та зовнішнього ринків сільськогосподарської продукції; 5)ступінь доступності аграріїв до зовнішніх джерел фінансування	1)динаміка структури капіталу на підприємстві; 2)величина основного та оборотного капіталу на підприємстві; 3)співвідношення попиту та пропозиції на ринку сільськогосподарської продукції; 4)цінова політика підприємства на ринку сільськогосподарської продукції; 5)ризик, пов'язані з виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції
Організаційно-правові	
1)рівень нормативно-правового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств; 2)умови залучення капіталу аграріями на фінансовому ринку; 3)наявність державних субсидій для аграрного сектора; 4)розвиток інфраструктури аграрного ринка; 5)досягнення стандартів ЄС щодо організації та досягнення стандартів ЄС щодо організації та управління процесом виробництва та реалізації аграрної продукції	1)політика формування власного капіталу підприємства; 2)вартість залучення зовнішніх джерел фінансування капіталу форми та методи 3)оптимізації обсягу та структури капіталу; 4)механізм розподілу капіталу за напрямками виробничо-господарської діяльності на підприємстві; 5)умови забезпечення капіталізації діяльності
Інноваційно-управлінські	
1)рівень та якість впливу державних інститутів на аграрну сферу національної економіки; 2)рівень соціально-економічного розвитку сільських територій; 3)рівень кооперації між фінансовим та промисловим капіталом в аграрній сфері	1)якість управління власним та залученим капіталом; 2)рівень застосування інноваційних технологій у сфері управління капіталом на сільгоспідприємстві; 3)резерви до збільшення розміру власного капіталу

При формуванні структури та обсягу капіталу, доцільно визначити основні зовнішні та внутрішні фактори впливу, що визначають динаміку залучення та використання капіталу сільськогосподарськими підприємствами, що можна поєднати у три групи:

1. Фінансово-економічні: Зовнішні: політика держави стосовно аграрного сектора економіки; інвестиційна привабливість аграрної сфери;

кон'юнктура внутрішнього та зовнішнього ринків сільськогосподарської продукції; ступінь доступності аграріїв до зовнішніх джерел фінансування; Внутрішні: динаміка структури капіталу на підприємстві; величина основного та оборотного капіталу на підприємстві; співвідношення попиту та пропозиції; ризики, пов'язані з виробництвом та реалізацією;

2. Організаційно-правові: Зовнішні: рівень нормативно-правового забезпечення діяльності; умови залучення капіталу аграріями на фінансовому ринку; наявність державних субсидій для аграрного сектора; досягнення стандартів ЄС. Внутрішні: стратегія формування власного капіталу підприємства; вартість залучення зовнішніх джерел; оптимізація та механізм розподілу капіталу; умови забезпечення капіталізації діяльності сільськогосподарської діяльності.

3. Інноваційно-управлінські: Зовнішні: рівень та якість впливу державних інститутів на аграрну сферу національної економіки; рівень соціально-економічного розвитку сільських територій; рівень кооперації між фінансовим та промисловим капіталом в аграрній сфері. Внутрішні: якість управління капіталом; застосування інноваційних технологій у сфері управління капіталом на сільгосппідприємстві; резерви до збільшення розміру власного капіталу. Врахування зазначених факторів забезпечить умови для управління процесом формування, розподілу та використання капіталу з метою поступового забезпечення капіталізації сільськогосподарських підприємств [53].

В аграрній науці за останні роки широкого вжитку набуло поняття капіталізації сільського господарства. Академік В. Г. Андрійчук дає вичерпне тлумачення означеного поняття як процесу “нагромадження капіталу галузі з метою підвищення її продуктивності шляхом капіталізації власних доходів сільськогосподарських товаровиробників; залучення ними банківських кредитів та використання фінансового лізингу; вливання капіталу з інших сфер економіки; залучення прямих іноземних інвестицій, а також руху

капіталу в середині галузі від менш ефективних власників до більш ефективних” [3].

Звідси слідує, що рівень капіталізації галузі визначається рівнем нагромадження капіталу і кількісно може визначатись показниками його концентрації на 100 га ріллі (посівної площі) або на одного зайнятого працівника в сільському господарстві тощо. Інтенсивність процесів капіталізації сільського господарства знаходиться у прямій залежності від їх ефективності, тобто від позитивного результату, який отримують власники капіталу, сформованому за рахунок інвестицій. Всі методи оцінки ефективності інвестицій базуються на зіставленні результатів інвестиційної діяльності (отриманого прибутку, роялті, відсотка тощо) та затрат грошових коштів, завдяки яким досягаються ці результати. У зв'язку з цим виникає необхідність створення сприятливих умов та інвестиційної привабливості для залучення капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки [62].

Капітал як економічна категорія та основа функціонування підприємств, починаючи від їх створення і до подальшого розвитку, у процесі свого функціонування забезпечує інтереси власників, держави та персоналу. Тому, метою формування капіталу підприємств є придбання найбільш потрібних активів та оптимізація структури капіталу з урахуванням галузевих особливостей. Крім того, система формування капіталу повинна орієнтуватися на максимальну капіталізацію власних доходів та більш повне залучення капіталу зі зовнішніх джерел. При цьому, слід враховувати на складнощі із залученням позичкового капіталу. Управління процесом капіталізації аграрних підприємств є однією з основних ланок системи фінансового менеджменту. Про актуальність даного управління свідчить активний розвиток його теоретичного базису та багатовекторні форми його практичного втілення. У результаті дослідження обґрунтовано, що формування капіталу сільськогосподарських підприємств відбувається за рахунок як зовнішніх, так і внутрішніх джерел [32].

Традиційно вважається, що аграрні підприємства повинні бути об'єктом державної підтримки, по-перше, в силу особливостей своєї діяльності (сезонності виробництва, виробничих ризиків, пов'язаних з природними умовами господарювання, неврожаями, посухами, хворобами рослин і тварин); по-друге, з причин того, що аграрні підприємства забезпечують продовольчу безпеку держави. В Україні, в силу постійної нестачі бюджетних коштів, обсяги та види державної підтримки аграрних підприємств завжди були недостатніми, але останніми роками вони майже звелися нанівець.

Обсяги та напрями бюджетного цільового фінансування, що здійснюється через видаткову частину державного бюджету та кредитів, що надаються та повертаються до державного бюджету, конкретизуються кожен рік в Законах України "Про державний бюджет України".

На рисунку 1.1 представлено механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки та його зв'язок з формуванням власного та позикового капіталу сільськогосподарських підприємств [59].

Функціонуючи в ринковому середовищі, сільськогосподарські підприємства повинні самі здійснювати ефективне управління власним та позиковим капіталом: прагнути до збільшення доходів та оптимізації витрат виробництва, відкривати нові, в тому числі і закордонні ринки збуту, залучати додаткові кошти за рахунок емісії акцій або внесків засновників, проводити, за необхідності, дооцінку необоротних активів, використовувати форвардні контракти, що дозволить мати гарантованих покупців та визначати вигідні ціни, правильно управляти кредитними ресурсами, кредиторською та дебіторською заборгованістю, прагнути до досягнення прибутковості не тільки операційної, але й інвестиційної та фінансової діяльності. Ефективне використання власних та позикових джерел фінансування створюватиме ефект фінансового левериджу, що в кінцевому підсумку сприятиме збільшенню прибутку та рентабельності власного капіталу аграрних підприємств, покращенню їх фінансової стійкості [59].

Рис. 1.1. Вплив інструментів державного фінансового регулювання на формування капіталу аграрних підприємств

Управління капіталом суб'єктів господарювання тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки його розмір і динаміка є важливими критеріями для встановлення їх оптимальності. Капітал завжди є необхідним атрибутом діяльності – від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації. У свою чергу управління капіталом передбачає вплив на його обсяг і структуру, а також джерела формування з метою підвищення ефективності використання. Отже, налагоджена система принципів і методів управління капіталом передбачає: розроблення загальної стратегії управління капіталом; чітку постановку цілей і завдань управління

капіталом, а також контроль за їх дотриманням у майбутньому періоді; удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання власного, позикового та залученого капіталу; пошук шляхів оптимізації процесу управління капіталом, а також їх аналіз і впровадження; розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами; орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом та оптимізацію структури капіталу [68].

Стабільні позитивні зміни в діяльності аграрних підприємств неможливі без загального покращення фінансово-економічної ситуації в Україні, запровадження ефективного податкового та цінового регулювання, вдосконалення системи державних закупівель.

1.3.Методика дослідження ефективності управління капіталом підприємства

Ефективність існування підприємства в першу чергу залежить від вміння менеджерів працювати з капіталом, оскільки він відображає економічні процеси підприємства та його стан у цілому. В даному випадку мається на увазі капітал у його класичній формі, що об'єднує основні та оборотні фонди та грошові кошти підприємства, адже, окрім власне фізичного капіталу, існує також людський капітал, науково-технічна та ринкова інформація, знання, інтелектуальний капітал, які з часом відіграють усе більшу роль і на них поступово відбувається переорієнтація фінансових потоків [30].

Від того, яким капіталом володіє суб'єкт господарювання, наскільки оптимальна його структура, наскільки доцільно він трансформується в основні та оборотні фонди залежить фінансове благополуччя підприємства і результати його діяльності [36].

Для успішного управління капіталом керівництвом підприємства можуть застосовуватися різноманітні методики, в тому числі:

- вибір політики щодо формування та використання окремих компонентів власного капіталу: резервного, додаткового, нерозподіленого прибутку;

- використання можливостей фондового ринку для операцій з власними акціями, а також випуску облігацій; – проведення продуманої політики залучення коштів з позикових джерел, пошук найбільш придатних способів;

- розробка політики дивідендів, спрямованої на підтримку добробуту акціонерів [12].

Фінансово-економічний аналіз дає змогу реалізувати такі завдання:

- оцінити результати й ефективність діяльності підприємства, його поточний фінансовий стан, скласти прогноз розвитку фінансово-економічних показників на найближчу перспективу;

- оцінити динаміку фінансових показників за певний період часу і фактори, що викликали відповідні зміни; оцінити наявні фінансові обмеження на шляху реалізації організаційних перетворень;

- виявити й оцінити можливі джерела фінансування заходів щодо реструктуризації і можливий ефект від їх реалізації. Набір джерел інформації та методів, що застосовуються, і кількість показників, що розраховуються при проведенні фінансово-економічного аналізу, залежать від цілей дослідження [9,27].

Аналіз капіталу підприємства передбачає проведення оцінки складу і структури капіталу, зміни його складових. Такий аналіз здійснюється на основі порівняльного аналітичного балансу, який складають шляхом агрегування однорідних за складом елементів балансових статей. При цьому розраховують показники структури, абсолютні й відносні зміни у власних і позичкових коштах підприємства за звітний період. У процесі аналізу

капіталу необхідно вирішити такі завдання: здійснити загальну оцінку складу і структури капіталу підприємства; проаналізувати ефективність використання капіталу; проаналізувати оборотність капіталу; здійснити аналіз прибутковості капіталу; проаналізувати кредиторську заборгованість підприємства. Основними джерелами інформації для аналізу власного капіталу є фінансова звітність підприємства [70].

У процесі управління капіталом підприємства досить важливим є здійснення аналізу ефективності його формування та використання, який є підґрунтям для виявлення напрямків підвищення рівня конкурентоспроможності. Для дослідження ефективності використання та управління власним капіталом на підприємстві найкраще використовувати аналіз коефіцієнтів ефективності використання власного капіталу та порівняльний аналіз. За допомогою аналізу коефіцієнтів можна точніше оцінити, наскільки підприємство використовує власний капітал. Якщо при цьому використати ще й порівняльний аналіз та зіставити розраховані показники поточного року з попереднім, то вдасться проаналізувати, наскільки ефективніше підприємство в певному році використало власний капітал, ніж у попередньому [27].

Разом з балансовими показниками та їх похідними потрібно розраховувати та проаналізувати в динаміці показники ефективності капіталу і складові його елементів [60].

Характерними для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів є коефіцієнти віддачі (оборотності) сукупних джерел коштів підприємства, а також їх окремих видів: власного капіталу, короткострокових кредитів і позик, кредиторської заборгованості. Кожен такий коефіцієнт відображає відношення прибутку від продажів до середньої балансової величини показників джерела прибутку.

Економічний зміст коефіцієнтів віддачі капіталу полягає в тому, що їх значення показує, яку суму прибутку підприємство отримувало на кожну

гривню фінансового джерела того чи іншого виду. Чим вище ці показники, тим вища віддача фінансових ресурсів капіталу.

Ефективність використання фінансових ресурсів і капіталу також можна оцінити, використовуючи показник середньої тривалості періоду одного обороту, вимірюваний у днях [66]. Період обороту показує, який термін не обхідний для завершення повного обороту того чи іншого джерела коштів підприємства. Іншими словами, за який період часу гривня капіталу генерує гривню прибутку.

У кожного підприємства на тривалість серед нього періоду обороту капіталу впливає безліч об'єктивних і суб'єктивних факторів, притаманних його галузевій приналежності, масштабів діяльності, сформованих особливостей ділового обороту.

Оцінка цього показника здійснюється, перш за все, у динаміці. Зрозуміло, чим коротше цей період, тим швидше окуповуються фінансові ресурси. Уповільнення періоду обороту свідчить про зниження ефективності використання капіталу, фінансових ресурсів.

Показники середніх балансових величин власного капіталу і зобов'язань за аналізований рік доцільно розраховувати за формулою середньої величини за умови, що кількість дат (перше число квадрата, місяця), на які є звітні дані, перевищує дві.

Як зауважують науковці, теорія діагностики фінансово-господарської діяльності формується на поєднанні знань із економічної діагностики, економічного й фінансового аналізу, а також теорії фінансового та антикризового управління. Нині не сформовано єдиного погляду на визначення суті діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства, проте чітко простежується розширення її ролі та функцій у системі управління [27].

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства та ефективності управління його фінансовими ресурсами є стабільність діяльності у довгостроковій перспективі [74].

Вона пов'язана зі структурою балансу підприємства, ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів. Однак ступінь залежності від кредиторів оцінюється не тільки співвідношенням власних і позикових джерел фінансових ресурсів, а й структурою основного та оборотного капіталу. Це більш багатогранне поняття, яке включає оцінку і власного капіталу, і складу оборотних і необоротних активів, і наявність або відсутність збитків і т.д. [74].

Значення граничних меж зміни джерел засобів для покриття вкладень капіталу до основних фондів чи виробничих запасів дає змогу генерувати такі потоки господарських операцій, які ведуть до поліпшення фінансового стану підприємства, до підвищення його стабільності.

Більш глибока оцінка фінансової стабільності проводиться за допомогою коефіцієнтів, які є відносними величинами.

Однією з найважливіших характеристик стабільності фінансового стану підприємства, його незалежності від позикових джерел коштів є коефіцієнт автономії, який дорівнює частці джерел коштів у загальному підсумку балансу.

Для характеристики структури джерел коштів підприємства, разом з коефіцієнтами автономії, використовуються також окремі показники, що відображають різноманітні тенденції у зміні структури окремих груп джерел.

До таких показників, у першу чергу, відноситься коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, який дорівнює відношенню величини довгострокових кредитів і позикових коштів до суми джерел власних коштів підприємства і довгострокових кредитів і позик. Коефіцієнт короткострокової заборгованості відображає частку короткострокових зобов'язань підприємства у загальній сумі зобов'язань.

Потреба в аналізі ліквідності балансу виникає у зв'язку з посиленням фінансових обмежень і необхідністю оцінки кредитоспроможності підприємства. Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття

зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань.

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові кошти, активи підприємства поділяються на такі групи:

A1- найбільш ліквідні активи - грошові кошти підприємства та короткострокові фінансові вкладення;

A2- швидко реалізовані активи - дебіторська заборгованість та інші активи;

A3 — повільно реалізовані активи-запаси (з відрахуванням витрат майбутніх періодів) і довгострокові фінансові вкладення;

A4 - важко реалізовані активи — основні засоби, за винятком статей, що віднесені до попередньої групи.

Пасиви балансу групуються за ступенем терміновості їх оплати:

П1 — найбільш термінові зобов'язання — кредиторська заборгованість;

П2 — короткострокові пасиви — короткострокові кредити і позикові кошти;

П3 — довгострокові пасиви — довгострокові кредити і позикові кошти;

П4 — постійні пасиви — капітал і резерви [10].

Для збереження балансу активу і пасиву результат групи П4 зменшується на суму витрат майбутніх періодів і збитків підприємства. Коефіцієнти ділової активності дають змогу проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує свої кошти. Як правило, до цієї групи належать різні показники оборотності.

Показники оборотності мають велике значення для оцінки фінансового становища організації, оскільки швидкість обороту коштів, тобто швидкість перетворення їх у грошову форму безпосередньо впливає на платоспроможність. Крім того, збільшення швидкості обороту коштів, при

інших рівних умовах, відображає підвищення виробничо-технічного потенціалу підприємства.

Для аналізу прибутковості діяльності організації використовуються показники рентабельності.

Коефіцієнти рентабельності показують, наскільки прибутковою є діяльність підприємства. Ці коефіцієнти розраховуються як відношення отриманого прибутку до витрачених коштів, або як відношення отриманого прибутку до обсягу реалізованої продукції.

Найбільш часто використовуваними показниками, у контексті управління капіталом, є коефіцієнти рентабельності усіх активів підприємства, рентабельності реалізації, рентабельності власного капіталу.

Рентабельність усього капіталу розраховується діленням прибутку від реалізації на середньорічний результат балансу. Він показує, скільки грошових одиниць потрібно підприємству для отримання однієї грошової одиниці прибутку, незалежно від джерел залучення цих коштів. Рентабельність власного капіталу показує ефективність використання капіталу підприємства. Рентабельність власного капіталу показує, скільки грошових одиниць чистого прибутку заробила кожна грошова одиниця, вкладена власниками підприємств.

Оскільки капітал будь-якого підприємства є унікальним, то не можна говорити про єдину універсальну методику підвищення ефективності його управління. Кожне підприємство самостійно вирішує, які обсяги капіталу потрібно залучити, яку структуру їм надати, обирає джерела фінансування та інші чинники процесу формування та управління капіталом підприємства.

РОЗДІЛ 2

ФАКТИЧНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ У СТОВ «АГРОКРЯЖ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика СТОВ «Агрокрях»

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Агрокрях» знаходиться в селі Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області. Підприємство є частиною «Агроіндустріального холдингу МХП». Відстань від с. Яришів до обласного центру становить 132 км, від Могилева - Подільського 119 км. Через м.Могилів-Подільський проходить міжнародна траса на Молдову.

Підприємство має самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в банках, які затверджені правлінням товариства і зареєстровані в торгово–промисловій палаті, печатку зі своєю назвою. Воно є самостійним господарським об'єктом з правами і обов'язками юридичної особи, має право займатися господарською діяльністю, виходячи з цілей і завдань, складати договори, нести відповідальність згідно своєї обов'язків.

СТОВ «Агрокрях» працює на принципах повного господарського розрахунку, самофінансування і самоокуповування, забезпечує соціальний розвиток і стимулювання працівників за рахунок накопичених засобів, несе повну відповідальність за результати власної господарської діяльності і виконання покладених на себе зобов'язань перед постачальниками і споживачами, бюджетом, банками, а також перед трудовим колективом згідно чинному законодавству.

Діяльність підприємства регулюється Господарським Кодексом України, Кодексом законів про працю України, та іншим чинним законодавством.

СТОВ «Агрокрях» створено відповідно рішення установчих зборів учасників. Джерелом формування майна товариства є грошові та майнові

внески учасників; доходи від реалізації продукції, послуг, і інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків, та інше.

Головна мета створення товариства є отримання прибутку шляхом найбільш повного задоволення потреб громадян, підприємств у товарах та послугах, які надає Товариство.

Вищим органом Товариства є загальні збори учасників, які мають кількість голосів, пропорційну до розмірів їх паїв.

Предметом діяльності підприємства є:

- виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції рослинного походження;
- реалізація продуктів сільськогосподарської продукції;
- надання громадянам та організаціям всіх видів послуг, пов'язаних з виробництвом, зберіганням та реалізацією сільськогосподарської продукції;
- виконання будівельних та ремонтно-будівельних робіт для власних потреб;
- створення у своєму складі автотранспортних підрозділів, надання транспортних послуг організаціям і населенню;
- здійснення комерційної та посередницької діяльності, надання дилерських, агентських послуг, тощо.

Структура управління є упорядкованою сукупністю зв'язків між ланками та працівниками, зайнятими рішенням управлінських завдань організації. Будь-яка організаційна структура будується на розподілі повноважень, відповідальності і підзвітності. Владні повноваження – це офіційне право менеджера приймати рішення і розподіляти ресурси для їх виконання.

Структура управління розглядається як необхідна форма реалізації функцій управління. Ключовими поняттями структур управління є елементи, зв'язки (стосунки), рівні і повноваження. Елементами організаційної структури управління можуть бути як окремі працівники (керівники, фахівці, службовці), так і служби або органи апарату управління, в яких зайнята та

або інша кількість фахівців, що виконують певні функціональні обов'язки [19].

Організаційна структура управління – одне з ключових понять менеджменту, тісно пов'язане з цілями, функціями, процесом управління, роботою менеджерів і розподілом повноважень між ними і співробітниками організації. У рамках цієї структури протікає весь управлінський процес (рух потоків інформації і прийняття управлінських рішень), у якому беруть участь менеджери всіх рівнів, категорій і професійної спеціалізації [1]. Організаційна структура – це фундамент організації. Без правильно побудованої структури неможливий повноцінний розвиток як самої організації, так і її підрозділів.

Організаційна структура СТОВ «Агрокряж» представлена на рисунку 2.1.

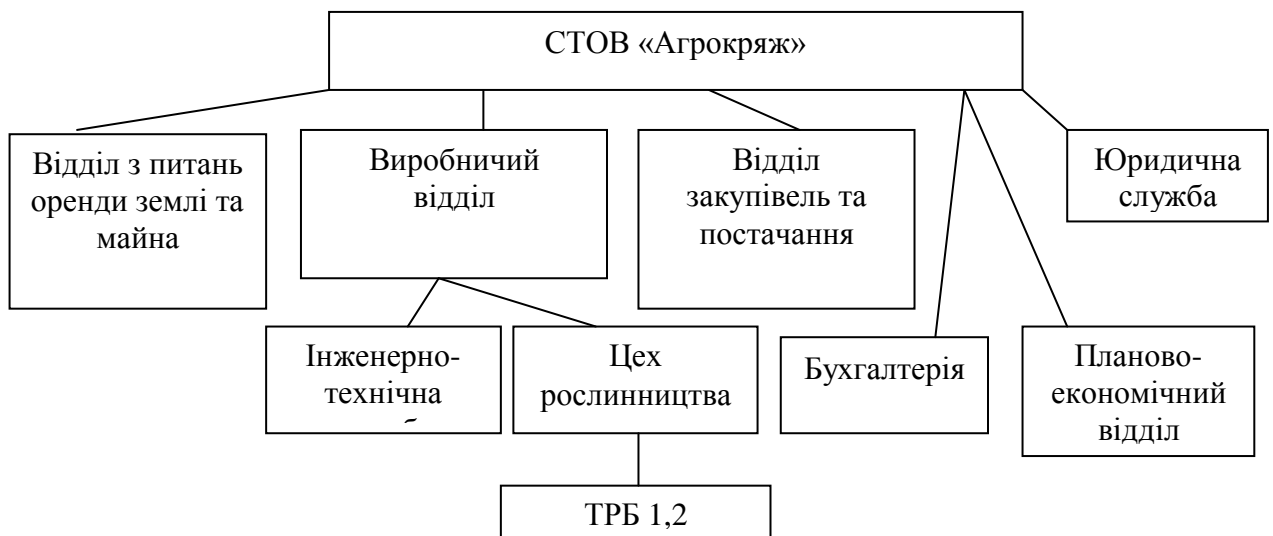

Рис. 2.1. Організаційна структура СТОВ «Агрокряж»

На СТОВ «Агрокряж» функціонує лінійна організаційна структура. Вона має аналогічні характеристики лінійно-функціональної організаційної структури, тобто найефективнішою ця структура є там, де апарат управління виконує рутинні функції, які часто повторюються і рідко змінюються.

Зміст процесу формування організаційної структури значною мірою універсальний. Він включає формулювання цілей і завдань, визначення

складу і місця підрозділів, їх ресурсне забезпечення (включаючи чисельність тих, що працюють), розробку регламентуючих процедур, документів, положень, що закріплюють і регулюючих форм, методів, процесів, які здійснюються в організаційній системі управління.

Цей процес можна розділити на три стадії:

- 1) формування загальної структурної схеми апарату управління;
- 2) розробка складу основних підрозділів і зв'язків між ними;
- 3) регламентація організаційної структури.

Система управління представляє собою сукупність підсистем, які відображають окремі аспекти управління: цілі, функції, принципи, методи, органи управління, персонал, техніку и технологію, та призначенням якої є розроблення та реалізація управлінського впливу на виробництво відповідно до об'єктивних законів загального розвитку [19].

Управлінська структура СТОВ «Агрокрязж» представлена на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Управлінська структура СТОВ «Агрокрязж»

Отже, критерієм ефективності управлінської структури є якнайповніше і стійкіше досягнення цілей, поставлених у сфері виробництва, економіки, технічного прогресу і соціального розвитку. Доцільно використовувати набір нормативних характеристик апарату управління: його продуктивність при

переробці інформації; оперативність ухвалення управлінських рішень; надійність апарату управління, що виражається як виконання рішень у рамках встановлених термінів і ресурсів; адаптивність і гнучкість, що характеризуються здатністю своєчасного виявлення організаційних проблем і відповідною перебудовою роботи.

Під структурою персоналу розуміється кількісне співвідношення між групами працівників, що задається технологічною та організаційною структурами підприємства. Своє вираження вона знаходить у штатному розкладі, який відображає її нормативний стан. Структура персоналу може бути статистичною і аналітичною [20].

Структура персоналу - сукупність абсолютних і відносних значень окремих характеристик, що призводить до створення груп працівників, об'єднаних за будь-якою ознакою, і забезпечує його функціонування як єдиного ресурсу організації. У даному визначенні увага звертається на те, що кожен елемент структури персоналу має свою певну роль і пов'язаний з іншими елементами рівня залежить якість управлінських рішень і результати їх реалізації. Проведемо аналіз складу і структури управлінських працівників в залежності від їх ролі у процесі виробництва (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Склад та структура працівників апарату управління СТОВ «Агрокрязь»

Категорії управлінських працівників	Кількість управлінських працівників, чол.			Питома вага кожної категорії у загальній чисельності працівників, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2016р.	2017р.	2018р.
1. Керівники	3	3	3	2,1	2,1	2,1
2. Спеціалісти, у т.ч. головні (старші), рядові	15	15	15	10,6	10,6	10,6
3. Технічні виконавці (за галузями виробництва)	126	126	124	87,3	87,3	87,3
Всього	144	144	142	100	100	100

Отже, на основі даних таблиці відмічаємо той факт, що за період дослідження чисельність працівників залишилась майже без змін, тобто на підприємстві кадрова політика є стабільною.

Кожне сільськогосподарське підприємство має значний земельний потенціал, від раціонального використання якого, залежить його успіх, ефективність, прибутковість та конкурентоспроможність у ринковому середовищі. І це вимагає встановлення такого розміру, який на конкретній території, при чітко визначеній спеціалізації, науково обґрунтованому веденні землеробства і обсягу капіталовкладень дозволить це досягти.

Розмір сільськогосподарського підприємства є одним з найважливіших факторів, що впливають на ефективність його господарювання. Тому підприємство повинно мати раціональні розміри, що в сучасних ринкових умовах сприяє підвищенню ефективності виробництва.

На сучасному етапі існує світова тенденція, яка показує, що в розвитку сільськогосподарських підприємств переважає концентрація виробництва. Її основою є техніко-економічні переваги які має велике виробництва порівняно з дрібним, а саме: більш високий рівень продуктивності праці; менші витрати на одиницю продукції; більші можливості для раціональної організації процесу виробництва, використання техніки, досягнень науки і прогресивної практики; більші можливості для зберігання та реалізації готової продукції. Проте, збільшення розмірів підприємств та їх підрозділів не може бути безмежним адже на певному етапі росту виникає ряд проблем які суттєво впливають на їх діяльність [13].

Найбільший вплив на розміри сучасних сільськогосподарських підприємств спричиняють такі фактори як:

- природні умови тобто рельєф території на якій розміщене господарство, конфігурація земельних ділянок регіону, водозабезпеченість та транспортні шляхи;

- спеціалізація сільськогосподарських підприємств по випуску певного виду продукції. Наприклад, підприємства плодово-ягідного напрямку ведуть виробництво на менших площах землі, ніж господарства інших напрямів таких як скотарського, буряківницького чи свинарського;

- підвищення рівня механізації виробництва, зокрема, запровадження сучасної комплексної механізації господарства. Пояснюється це тим, що на великих земельних масивах значно ефективнішим є використання сучасної сільськогосподарської техніки адже в результаті роботи на ній скорочуються строки її окупності;

- транспортні витрати, які виникають в ході діяльності організації та обмежують збільшення розміру підприємства зростаючи разом з ним;

- витрати на амортизацію устаткування, організацію і управління процесом виробництва у організації;

- управління підприємством, тобто зі збільшенням розмірів підприємства та його структурних підрозділів ускладнюється процес управління, що доволі негативно позначається на його виробничо-господарській діяльності [9].

Для визначення розміру сільськогосподарських підприємств користуються багатьма показниками, зокрема: обсягом виробництва валової і товарної продукції в натуральному і грошовому вираженнях, земельною площею (сільськогосподарські угіддя, рілля, багаторічні плодово-ягідні насадження, культивацийні споруди), основними виробничими фондами, енергетичними потужностями, наявністю техніки, поголів'ям худоби і птиці, кількістю середньорічних працівників та ін.

Розглянемо показники розміру СТОВ «Агрокрязь» (таблиця 2.2).

На основі даних таблиці можемо зробити наступні висновки: площа сільськогосподарських угідь СТОВ «Агрокрязь» у 2018 році збільшилась на 120 га за рахунок залучення земельних паїв громадян.

Слід зазначити, що у 2018 році підприємство суттєво збільшило обсяги виробленої і реалізованої продукції, що позначилося відповідним чином на зростанні її повної собівартості.

Варто відмітити також вагоме зростання середньорічної вартості капіталу, що склало маже 3,5 рази. Такі позитивні зміни відбулися на

підприємстві внаслідок введення в експлуатацію нового елеваторного комплексу.

Таблиця 2.2

Основні показники розміру СТОВ «Агрокряж»

Показники	Роки			2018 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	+,-	%
Площа с.-г. угідь, га	9017	8752	9137	120	1,3
Середньорічна вартість капіталу, тис.грн	56176	104427	194675	138499	346,5
Валова продукція у порівняльних цінах 2010р., тис. грн.	1121,1	1709,3	14298,2	13177,1	1275,3
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	24736	57748	195889	171153	692
Прибуток (збиток), тис. грн.	-18864	-94 594	64860	83724	×
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	144	144	142	-2	98,6
Відпрацьовано всього, тис. люд.-год.	226632	217728	234930	8298,0	105,5
Загальний фонд оплати праці, тис. грн	6399,4	7208,4	8073,4	1674,0	126,2
Витрати на управління, тис. грн	1763	1885	3679	1916	208,6
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1459	53543	126285	124286	8655,5
Рівень рентабельності (збитковості), %	-1292,9	-176,6	51,4	-1240,6	×

Дана ситуація зумовлена тим, що СТОВ «Агрокряж» у 2018 році значно збільшило площі посіву зернових та технічних культур, які сьогодні користуються стійким попитом як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках. Відповідно, така ситуація на пряму вплинула і на зростання показника рівня рентабельності, що характеризує позитивну динаміку

розвитку підприємства (рис. 2.3).

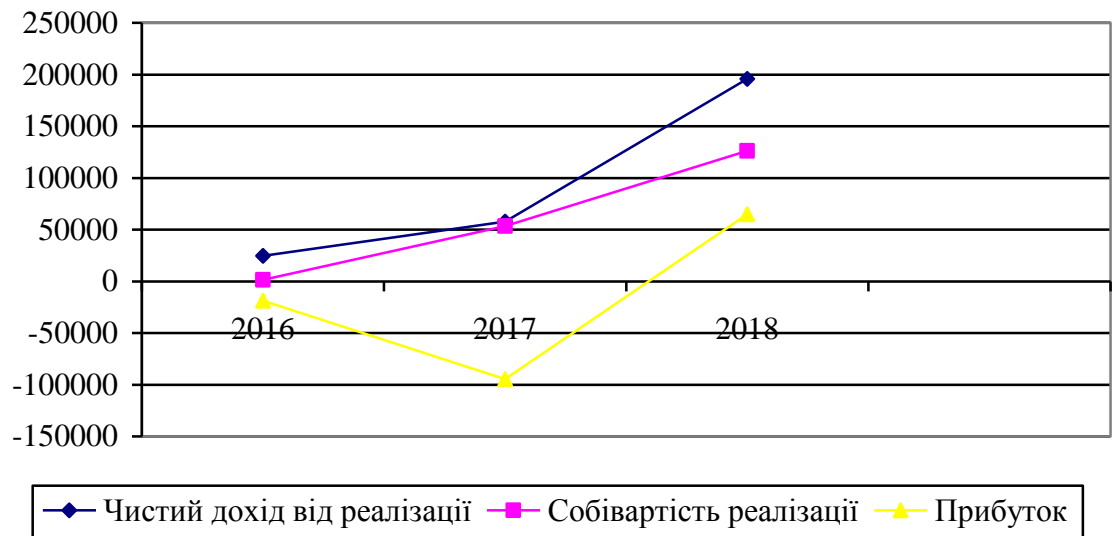

Рис. 2.3. Динаміка чистого доходу від реалізації, прибутку(збитку) та собівартості реалізованої продукції СТОВ «Агрокрязь»

Сільськогосподарське підприємство, виходячи з власних потреб, виробленої стратегії і взятих на себе зобов'язань (укладених угод), розподіляє вироблену продукцію. Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що значна частина виробленої валової продукції не реалізується за межі підприємства, а використовується для внутрішньогосподарських виробничих потреб (посівний і садивний матеріал, корми, молодняк тварин тощо). Тому на сільськогосподарських підприємствах обсяг товарної продукції зазвичай значно менший за валовий.

Товарна продукція – це та частина валової продукції, яка реалізована за межі підприємства різним споживачам – заготівельним організаціям, переробним підприємствам, на біржах, на експорт, на сільських ринках, безпосередньо своїм працівникам та іншим громадянам, а також використана на обмін за бартерними угодами. Вона визначається в натуральній і вартісній (грошовій) формах.

Збільшення обсягу товарної продукції підприємства є найважливішою зростання виробництва продукції в галузях рослинництва і тваринництва. Це

є також вирішальною умовою збільшення продажу продукції, забезпечення внутрішньогосподарських потреб у насінневому і садивному матеріалі, кормах тощо.

Структура товарної продукції – це частка кожного виду реалізованої продукції до загальної вартості товарної продукції. Проаналізуємо структуру товарного виробництва СТОВ «Агрокрязь» (табл.2.3.).

Таблиця 2.3

Склад і структура товарної продукції СТОВ «Агрокрязь»

Вид продукції	Роки						В середньому за 3 роки		Місце в ранжированому ряду
	2016		2017		2018		тис. грн.	%	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%			
Продукція рослинництва, всього	1321,0	100	57011,3	99,1	193900	99,4	84076	99,3	X
в т.ч. зернові і зернобобові	1321,0	100	8398,9	14,6	127186,5	65,2	45635	53,9	1
- соняшник	-	-	46699,4	81,2	-	-	15566	18,3	3
- соя	-	-	1913,0	3,3	6996,5	3,4	2969	3,5	4
Інша продукція рослинництва	-	-	-	-	59717,0	30,6	19906	23,5	2
Послуги	-	-	525,0	0,9	1079,0	0,5	534	0,6	5
Всього по підприємству	1321,0	100	57536,3	100	194979,0	100	84610	100	X

Як свідчать дані таблиці У СТОВ «Агрокрязь» у звітному році було вироблено і реалізовано продукції на загальну суму 194979 тис. грн. Найбільш вагому частку в структурі товарної продукції займають зернові і зернобобові культури (озимі пшениця та ячмінь, кукурудза на зерно), друге місце – соняшник. Тобто підприємство займається виробництвом і реалізацією продукції, на яку сьогодні існує значний попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках і має зерново-соняшниковий напрямок. Зокрема, реалізація зернових культур звітному році забезпечила 65,2% виручки.

Спеціалізація має вирішальний вплив на розміри підприємств та їх підрозділів. Наприклад, підприємства плодово-ягідного напрямку ведуть виробництво на менших площах землі, ніж господарства інших напрямів: скотарсько-буряківницького, свинарського. Крім того, поглиблення спеціалізації внаслідок зменшення кількості товарних галузей спрощує виробничу структуру господарства і сприяє розширенню виробництва у найбільш вигідних галузях, що веде до збільшення розмірів підприємства [32].

З метою врахування ступеня розвитку усіх товарних галузей у підприємстві, потрібно визначити коефіцієнт зосередження товарного виробництва (K_z):

$$K_z = \frac{100}{\sum_{i=1}^n P_{Vi}(2N_i - 1)} \quad (2.1)$$

де P_{Vi} — питома вага i -ї галузі в структурі товарної продукції, %; N_i — порядковий номер i -ї галузі в ранжируваному ряду, побудованому за спадаючою ознакою: перше місце присвоюють галузі з найбільшою питоною вагою в структурі товарної продукції, а останнє — з найменшою.

Якщо значення K_z перебуває в інтервалі до 0,20, то це свідчить про низький рівень спеціалізації господарства; 0,21-0,40 - середній; 0,41–0,60 - високий; 0,61 і більше - поглиблену спеціалізацію господарства.

$$K_z = 100 / ((53,9 \times 1) + (23,5 \times 3) + (18,3 \times 5) + (3,5 \times 7) + (0,6 \times 9)) = 100 / 245,8 = 0,41$$

Розраховане значення коефіцієнта зосередження (спеціалізації) свідчить про високий рівень спеціалізації виробництва у досліджуваному підприємстві.

Істотний вплив на ефективність аграрного виробництва має забезпеченість сільськогосподарських підприємств виробничими ресурсами. Саме від забезпеченості підприємств матеріально-технічною базою, а головне основними виробничими ресурсами залежить збалансованість розвитку всіх галузей підприємства.

Діяльність сільськогосподарських підприємств України відбувається в умовах недостатнього розвитку процесу інвестування. Тому виникає задача раціонального використання наявних ресурсів, тобто підвищення їх інтенсифікації. Для розв'язання даної проблеми необхідний системний аналіз існуючого стану речей цієї ланки виробництва, на основі якого буде можливо розробити конкретні пропозиції щодо використання наявних основних виробничих фондів та методи залучення нових засобів виробництва.

Неодмінною умовою здійснення підприємством ефективної діяльності є наявність основних засобів та оборотних активів, які разом з робочою силою є найважливішим елементом (чинником) виробництва. Недостатня забезпеченість ними підприємства паралізує його діяльність і приводить до погіршення фінансового положення.

Розвиток підприємства залежить від ефективних результатів діяльності підприємства, вмiлого формування і використання ним основних засобів та оборотних активів.

Раціональне використання всіх видів ресурсів є найважливішим фактором забезпечення високого рівня конкурентоспроможності продукції аграрного підприємства, зниження витрат на її виготовлення, підвищення ефективності виробництва.

Політика управління основними засобами та оборотними активами представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних коштів, раціоналізації та оптимізації структури джерел їх фінансування.

Покращення ефективності використання основних виробничих фондів виражається не тільки в збільшенні виробництва продукції, але і в економії сировини, матеріалів, палива та інших матеріальних ресурсів, які не знаходять відображення в показнику фондovіддачі.

Поліпшення використання основних фондів вирішує широке коло економічних проблем, спрямованих на підвищення ефективності виробництва: збільшення обсягу випуску продукції, зростання

продуктивності праці, зниження собівартості, економію капітальних вкладень, збільшення прибутку і рентабельності капіталу.

Збільшення обсягів виробництва продукції є однієї з ознак підвищення ефективності використання основних фондів аграрних підприємств. З іншого боку обсяг виробництва продукції залежить від фондоозброєності праці та ефективності використання праці.

Ефективне використання обладнання протягом робочого дня та наповненість робочого дня, повноцінна робота протягом всього часу сприяють підвищенню продуктивності праці, а отже і збільшенню обсягів виробництва.

Проведемо оцінку рівня забезпеченості СТОВ «Агрокряж» основними і оборотними засобами та ефективності їх використання (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Забезпеченість основними та оборотними засобами та ефективність їх використання у СТОВ «Агрокряж»

Показники	Роки			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018р. від 2016р. (+,-)	
				(+/-)	%
Вартість засобів підприємства, тис. грн.	73386	135350	251319	177933	342,5
з них: основні засоби	3143	19113	67772	64629	2156,2
оборотні засоби	70243	116237	183547	113304	261,3
Знос основних засобів, тис. грн.	1484	4347	12261	10777	826,2
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь), тис. грн.	813,7	1546,5	2750,6	1936,9	338,3
Фондоозброєність праці, тис. грн.	509,6	939,9	1769,8	1260,2	347,5
Фондовіддача (за чистим доходом), грн.	7,8	3,0	2,8	-5,0	35,9
Фондомісткість (за чистим доходом), грн.	0,12	0,33	0,36	0,24	300,0
Норма прибутку, %	-	-	25,8	25,8	×

Дані таблиці демонструють і підтверджують той факт, що у СТОВ «Агрокрях» забезпеченість основними і оборотними фондами за період дослідження динамічно зростає. Так, більше, вартість основних засобів зросла більше, ніж у 20 разів, що зумовлено введенням в експлуатацію нового елеваторного комплексу. Також у 2,6 рази відмічається зростання обсягу оборотних засобів, які були залучені на розширення виробництва зернових та технічних культур. Це вплинуло на зростання показників фондозабезпеченості та фондоозброєності.

В той же час ефективність використання основних фондів у СТОВ «Агрокрях» за досліджуваний період дещо знизилася. Що відбулося внаслідок перевищення темпу зростання вартості основних засобів проти темпу зростання обсягу чистого доходу підприємства (рис.2.4)

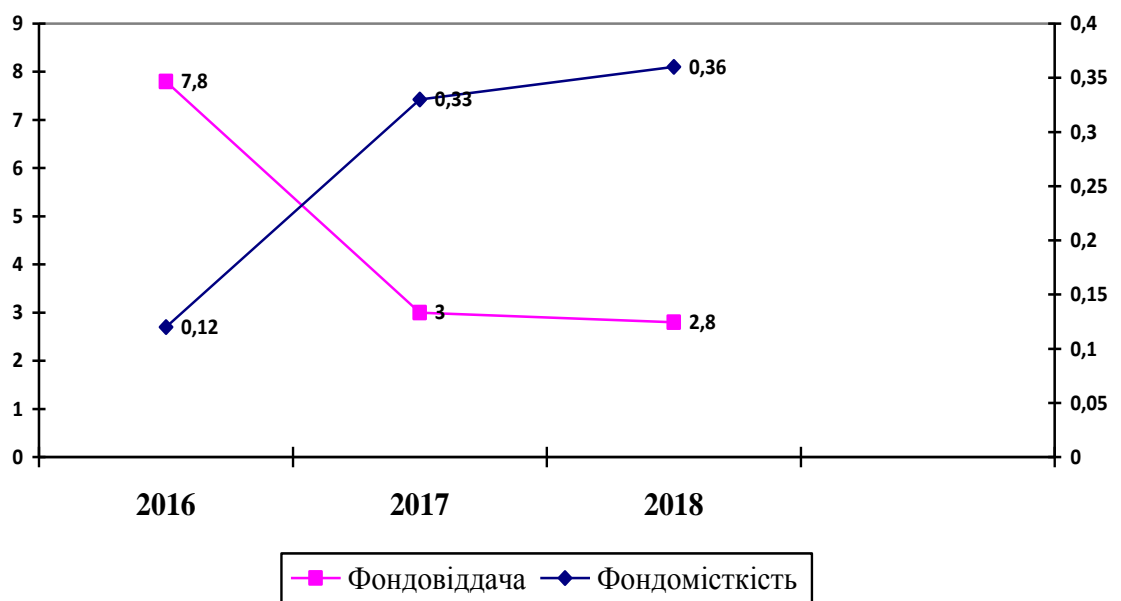

Рис. 2.4. Динаміка фондовіддачі та фондомісткості СТОВ «Агрокрях»

Отже, для забезпечення в подальшому зростання ефективності використання на підприємстві основних і оборотних фондів доцільно використати дві основні форми – екстенсивну та інтенсивну. Екстенсивна форма оновлення характеризує темпи збільшення обсягів основних фондів,

що експлуатуються. Інтенсивна – має на меті заміну діючих фондів більш ефективними.

Серед екстенсивних напрямів можна виділити: - зниження простоїв, що передбачає формування оптимального рівня запасів сировини і матеріалів; якісне обслуговування обладнання тощо;

- зменшення кількості не використовуваного обладнання за рахунок здавання в оренду, продажу;

- розширення за необхідності парку машин та обладнання.

Основними інтенсивними напрямами є:

- підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва;

- заміна застарілого обладнання та техніки, їх модернізація;

- застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом тощо.

Нормою прибутку визначається як процентне відношення прибутку за будь-який період діяльності підприємства до авансованого в нього капіталу. Норма прибутку є індикатором для керівництва чи варто утримувати ресурси в цій сфері діяльності підприємства. Так, якщо норма прибутку не забезпечується, підприємцю необхідно переорієнтувати зусилля з цього виду діяльності на інший, більш прибутковий, або відмовитися від нього.

У 2016-2017р.р. фінансовим результатом був збиток, однак, вже у 2018 р. відмічаємо його позитивне значення і досить високий рівень даного показника, що свідчить про зростання прибутку і вигідність ведення бізнесу.

Для того, щоб і в перспективі норми прибутку підвищувалась, на підприємстві необхідно забезпечити економію витрат на засоби виробництва за рахунок впровадження прогресивної техніки і технології, збільшенню кількості робочих змін протягом доби, що у кінцевому результаті призведе до зниження собівартості продукції і збільшення доходу підприємства.

2.2. Аналіз фінансового стану СТОВ «Агрокряж»

За умов трансформаційних змін в економіці України суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності.

Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств [76].

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок [63].

Фінансовий стан підприємства - це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [14].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність [23].

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Отже, фінансовий стан - це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами [46].

Проведемо оцінку показників фінансової стійкості СТОВ «Агрокряж» в динаміці (табл.2.5, рис. 2.5).

Таблиця 2.5

Аналіз фінансової стійкості СТОВ «Агрокряж»

Показник	Роки			2018 р. до 2016р.	
	2016	2017	2018	+,-	%
Власний капітал, тис. грн.	(4512)	(88106)	24218	28730	×
Баланс, тис. грн.	73386	135468	253883	180497	345,9
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	28169	38406	41628	13459	147,8
Залучений капітал, тис. грн.	37764	209094	203777	166013	539,6
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,51	1,54	0,80	0,29	156,9
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	-	-	0,09	0,09	×
Коефіцієнт фінансової залежності	-	-	10,5	10,5	×
Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	-	-	0,06	0,06	×

Як свідчать дані таблиці, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, що визначає ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів, за період дослідження зріс на 56,9%. Така динаміка є негативною, бо показує зростання залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт незалежності (автономії) (нормативне значення $K_{авт}>0,5$), який показує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх запозичень, у 2018 році склав 0,09. Це свідчить про неможливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. У 2016-2017р.р. цей показник не розраховувався через наявність значного обсягу непокритого збитку підприємства.

Рівень коефіцієнта залежності у 2018 р. становив 10,5, що значно перевищує нормативне значення (1,67-2,5). Таке значення показника показує скільки фінансових ресурсів використовує підприємство на кожну гривню власного капіталу.

Коефіцієнт фінансування у 2018 р. (нормативне значення $K_{ф.с.}>1$) становив 0,06, що характеризує низьку можливість підприємства забезпечити заборгованість власними коштами. Вагоме відхилення від мінімального значення показує низький рівень фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, у сучасних умовах пошук можливостей зміцнення фінансового стану та підвищення фінансової стійкості є пріоритетним завданням СТОВ «Агрокряж».

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства [24].

В умовах економічних перетворень удосконалення оцінювання і прогнозування ліквідності підприємств є одним з пріоритетних завдань щодо

забезпечення їх фінансової стабільності. Посилення уваги до проблем ліквідності аграрних підприємств визначається необхідністю підвищення ефективності їх діяльності, забезпечення фінансової стабільності розвитку підприємств. Однією із найважливіших складових умов забезпечення фінансової стабільності аграрної галузі є фінансова стабільність кожного підприємства, яка базується на його платоспроможності, ресурсній стійкості, оптимальному співвідношенні власного і позикового капіталу, ефективному механізмі управління ліквідністю підприємства.

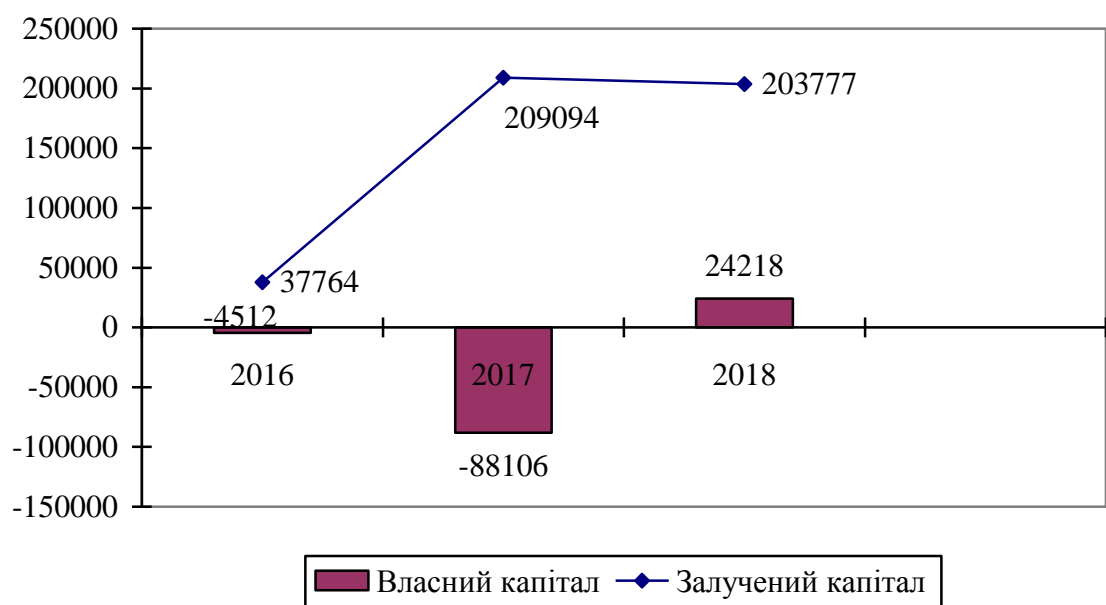

Рис. 2.5. Динаміка капіталу СТОВ «Агрокряж»

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності. Аналіз економічної літератури та нормативних документів свідчить про наявність різних тлумачень сутності платоспроможності та ліквідності підприємства, протиріч в методичних підходах до розрахунку показників, що формують їх рівень, та загальній оцінці платоспроможності та ліквідності підприємства.

Переважно вчені визначають ліквідність підприємства як їх спроможність своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання, що залежить від обсягу заборгованості та обсягу ліквідних коштів [46].

Аналіз ліквідності балансу підприємства якраз дозволяє виявити найважливіші аспекти і слабкі позиції в діяльності суб'єкта господарювання та показує, за якими напрямками потрібно проводити таку роботу, аби домогтись поліпшення фінансового стану підприємства.

Визначимо рівень ліквідності у досліджуваному підприємстві (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз ліквідності СТОВ «Агрокряж»

Назва показника	Нормативне значення	Роки			Відхилення 2018 р. від 2016 р. (+,-)
		2016	2017	2018	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,0002	0,0003	0,0003	0,0001
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,7	3,9	0,54	1,13	-2,77
Коефіцієнт покриття	>1	7,3	0,68	1,13	-6,17

Отже, як свідчать дані таблиці, в досліджуваному підприємстві рівень коефіцієнта абсолютної ліквідності знаходиться значно нижче нормативного значення (0,2 - 0,35). Це характеризує ситуацію про відсутність готовності підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість.

Це пов'язано з тим, що у СТОВ «Агрокряж» низький рівень високоліквідних активів (кошти на поточних та інших рахунках у банках, в касі тощо), а це в першу чергу цікавить саме користувачів фінансової звітності.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності значно нижче нормативного і має тенденцію до зменшення, що свідчить про зростання на підприємстві обсягу найбільш ліквідних активів на одиницю термінових боргів.

Коефіцієнт покриття має також тенденцію до зниження, що свідчить про зниження рівня достатності обігових коштів для погашення боргів

протягом року. Графічно динаміка показників ліквідності представлена на рис. 2.6.

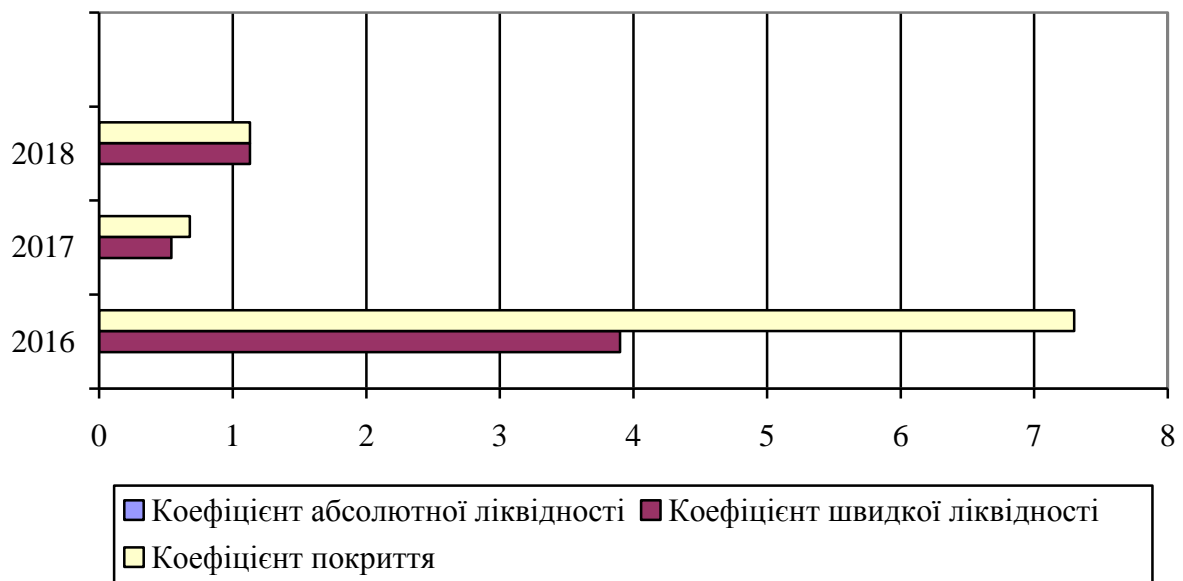

Рис. 2.6. Динаміка показників ліквідності СТОВ «Агрокрязь»

За умов ринкової економіки підприємство здійснює свою діяльність самостійно, але конкуренція, що полягає в змаганні підприємств за споживачів своєї продукції та послуг, змушує продавця (виробника) враховувати інтереси й побажання покупців і виробляти ті послуги та продукцію, яка їм потрібна і при цьому підтримувати високу ділову активність [44].

Аналіз ділової активності є важливим етапом оцінювання фінансового стану підприємства. В результатах такого аналізу, як відомо, зацікавлені внутрішні та зовнішні користувачі інформації [49].

Розглянемо стан ділової активності СТОВ «Агрокрязь» (таблиця 2.7).

На 0,75 зріс коефіцієнт оборотності активів, тобто кошти, інвестовані в активи, почали ефективніше використовувати на підприємстві.

Рівень коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, який вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів, також відчутно збільшився у 2018 році. Це пов'язано з тим, що з метою

підвищення рівня збуту у СТОВ «Агрокрязж» застосовується товарне кредитування клієнтів.

Таблиця 2.7

Аналіз ділової активності СТОВ «Агрокрязж»

Показник	Роки			Відхилення (+,-) 2018 р. від 2016 р.
	2016	2017	2018	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,02	0,50	1,05	1,03
Коефіцієнт оборотності активів (ресурсовіддача)	0,02	0,43	0,77	0,75
Коефіцієнт оборотності запасів	1,94	2,98	6,32	4,38
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-	-	8,09	8,09
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,02	0,88	1,33	1,31
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,14	0,33	1,2	1,06

Про зростання швидкості погашення кредиторської заборгованості свідчить збільшення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості.

Отже, в цих умовах напрямами підвищення ділової активності СТОВ «Агрокрязж» в подальшому є [10]:

- прискорення науково-технічного та організаційного прогресу. Це досягається за рахунок підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, організаційних систем управління, швидкого оновлення обладнання);

- удосконалення організаційної структури, за рахунок перегляду повноважень кожного працівника підприємства;

- поліпшення структури виробництва, зокрема підвищення коефіцієнтів завантаженості та оборотності шляхом збільшення обсягу продукції;

– підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг, за рахунок підвищення якості товару та послуг, які виробляє;

– розвиток та вдосконалення ЗЕД даного підприємства, тобто підприємство повинне спробувати налагодити зв'язки з сусідніми країнами.

В умовах ринкової економіки від прибуткової роботи залежить життєздатність підприємства, його можливості забезпечувати інтереси інвесторів, конкурувати з іншими суб'єктами господарювання.

Прибутковість підприємства передбачає отримання прибутку та забезпечення певного його рівня відносно вкладеного капіталу, отриманих доходів чи здійснених витрат [42].

Співвідношення прибутку підприємства і факторів, які є, по суті, передумовами його виникнення, відображають показники рентабельності. Їх розраховують як виражене у відсотках відношення суми прибутку, отриманого за певний період (рік, квартал), до величини вкладеного капіталу, здійснених витрат, обсягу доходів та інших абсолютних показників.

Показники рентабельності характеризують відносну прибутковість підприємства з різних позицій і групуються згідно з інтересами учасників економічного процесу.

Міру прибутковості функціонування підприємства найточніше визначають показники рентабельності.

Рентабельність — це якісний вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів, робіт і послуг. найчастіше використовують показники рентабельності, що визначають прибутковість підприємств у співвідношенні до вкладених фінансових ресурсів (ресурсні показники рентабельності) або до поточних витрат на виробництво продукції (витратні показники рентабельності).

Співвідношення прибутку підприємства і факторів, які є, по суті, передумовами його виникнення, відображають показники рентабельності. Їх розраховують як виражене у відсотках відношення суми прибутку,

отриманого за певний період (рік, квартал), до величини вкладеного капіталу, здійснених витрат, обсягу доходів та інших абсолютних показників.

Показники рентабельності характеризують відносну прибутковість підприємства з різних позицій і групуються згідно з інтересами учасників економічного процесу.

Міру прибутковості функціонування підприємства найточніше визначають показники рентабельності.

Рентабельність — це якісний вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів, робіт і послуг. найчастіше використовують показники рентабельності, що визначають прибутковість підприємств у співвідношенні до вкладених фінансових ресурсів (ресурсні показники рентабельності) або до поточних витрат на виробництво продукції (витратні показники рентабельності).

Розглянемо стан рівня прибутковості СТОВ «Агрокрязь» (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка рентабельності СТОВ «Агрокрязь»

Показник	Роки			Відхилення 2018 р. від 2016 р. (+,-)
	2016	2017	2018	
Рентабельність активів	(0,25)	(0,67)	0,26	0,51
Рентабельність власного капіталу	-	-	1,94	1,94
Рентабельність реалізації (діяльності)	(0,32)	(0,70)	0,24	0,56
Рентабельність витрат	(0,24)	(0,67)	0,37	0,61

Отже, як бачимо з даних таблиці, за період дослідження показники рентабельності СТОВ «Агрокрязь» мають позитивне значення лише у 2018 році, що спричинено отриманням значної суми прибутку від виробництва і реалізації продукції.

Слід відмітити і досить високе значення коефіцієнта рентабельності власного капіталу, що зумовлене тим, що на підприємстві сума власного капіталу є порівняно низькою внаслідок наявності значної суми нерозподіленого прибутку.

Розглянемо динаміку складу і структури фінансових результатів СТОВ «Агрокряж» (таблиця 2.9, рис. 2.7).

Таблиця 2.9

Аналіз динаміки складу і структури фінансових результатів діяльності
СТОВ «Агрокряж»

Показники	2017р.		2018 р.		2018р. до 2017р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	+,-	%
Чистий дохід	57748	100	195889	100	138141	339,2
Собівартість реалізації	53543	92,7	126285	64,4	72742	235,8
Валовий прибуток (збиток)	4205	7,3	69604	35,5	65399	1655, 2
Інші операційні доходи	3491	6,1	57673	29,4	54272	1654, 6
Адміністративні витрати	42758	74,0	13819	7,05	-28939	32,3
Інші операційні витрати	55655	96,3	39924	20,3	-15731	71,7
Фінансові результати від операційної діяльності: - прибуток (збиток)	(90927)	-	64897	33,1	155824	×
Інші фінансові витрати	3667	6,3	39	0,02	-3667	1,1
Фінансові результати від звичайної діяльності	(94594)	-	64860	33,1	159454	×

Отже, як бачимо з таблиці, результати проведених розрахунків дають підстави зробити висновок про те, що у 2018 році СТОВ «Агрокряж» почало динамічно розвиватися і нарощувати обсяги виробленої і реалізованої продукції, а відтак – забезпечило зростання доходу у 3,4 рази.

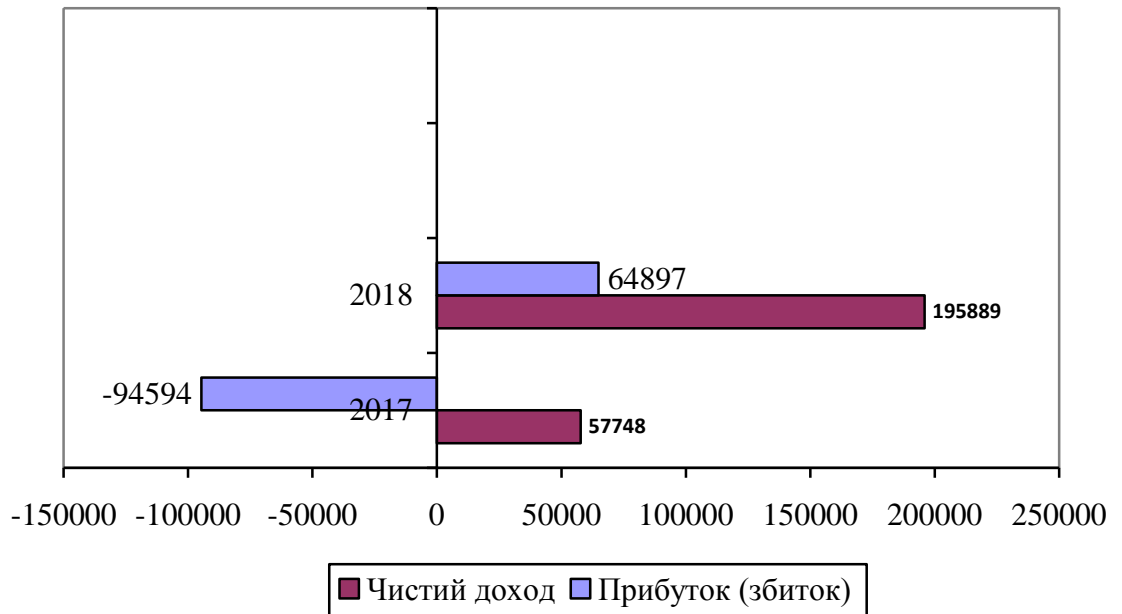

Рис. 2.7. Динаміка фінансових результатів СТОВ «Агрокрязж»

Таким чином, наведені дані свідчать про те, що СТОВ «Агрокрязж» розширює свої виробничі потужності, збільшує обсяги виробництва і реалізації продукції, динамічно розвивається.

2.3. Оцінка ефективності управління капіталом СТОВ «Агрокрязж»

Управління капіталом підприємства є основою системи управління підприємством та забезпечує стабільну роботу в сучасних ринкових умовах господарювання. Структура системи управління капіталом підприємства представлена сукупністю взаємопов'язаних елементів, які включають методи та принципи управління, спрямовані на компонування оптимальності величини та структури капіталу, ефективного його використання в діяльності бізнес-структур [40].

Оцінка ефективності управління капіталом підприємства, як правило, ґрунтується на дослідженні різних фінансових показників, таких як чистий прибуток, рентабельність інвестицій, ринкова вартість підприємства.

Напрямки, які є актуальними для визначення ефективності управління капіталом підприємства представлені співвідношенням отриманого результату з витратами діяльності підприємства; співвідношення отриманого результату з наміченими цілями.

Ефективність управління капіталом підприємства визначається як результативність управління маркетинговою, виробничою, фінансовою, інноваційною та кадровою діяльністю. Ефективність вказує на вибір вдалої системи, що характеризується відношенням високих кінцевих результатів її діяльності до вичерпних ресурсів.

Оцінювання ефективності управління капіталом підприємства являє собою процес дослідження основних результативних показників ефективності його функціонування на підприємстві з метою виявлення резервів подальшого підвищення цієї ефективності [64].

Управління капіталом – важливий та безперервний процес, який потребує постійної уваги зі сторони керівництва підприємства.

Для оцінки ефективності управління капіталом підприємства необхідно завжди глобально оцінювати стан підприємства, фінансові показники є вагомим частиною аналізу.

Таким чином, спроможність підприємства досягнути успіху на ринку в умовах жорсткої конкуренції, перш за все, залежить від ефективності управління його капіталом. Своєчасна та правильна оцінка ефективності використання капіталу дозволяє виявити не тільки стан, але й причини, що перешкоджають успішному розвитку підприємства.

Розглянемо склад і структуру капіталу СТОВ «Агрокряж» (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Склад і структура капіталу СТОВ «Агрокрязь»

Види капіталу	2016р.		2017р.		2018р.		2018р. до 2016 р.	
							(+/-)	%
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Власний капітал, всього	(4512)	×	(88106)	×	24218	9,6	28730	×
в т. ч.: зареєстрований капітал	11	0,01	11011	8,1	11011	4,3	11000	У 1000 разів
Залучений капітал,	77898	106,1	223574	165,0	229665	90,4	151767	294,8
в т. ч. : довгостроковий	28169	38,3	38406	28,3	41628	16,4	13459	147,8
короткостроковий	49729	67,7	185168	136,6	188037	74,0	138308	378,1
Всього	73386	100	135468	100	253883	100	180497	345,9

За даними таблиці робимо висновок про те, що найбільшу частку у структурі капіталу СТОВ «Агрокрязь» у 2018 році займає залучений капітал – 90,4%.

У звітному році порівняно з базовим роком власний капітал зріс на 28730 тис. грн, що пов'язано із збільшенням суми додаткового капіталу, придбанням основних засобів та введенням в експлуатацію елеваторного комплексу.

У 2016-2017 р.р. сума власного капіталу мала від'ємне значення внаслідок перебування на балансі значної суми нерозподіленого збитку.

Підприємство досить масштабно використовує залучений капітал в частині інших довгострокових зобов'язань, а також має значні суми кредиторської заборгованості в частині розрахунків за товари, роботи та послуги. Структуру капіталу графічно представлена зобразимо на рисунку 2.8.

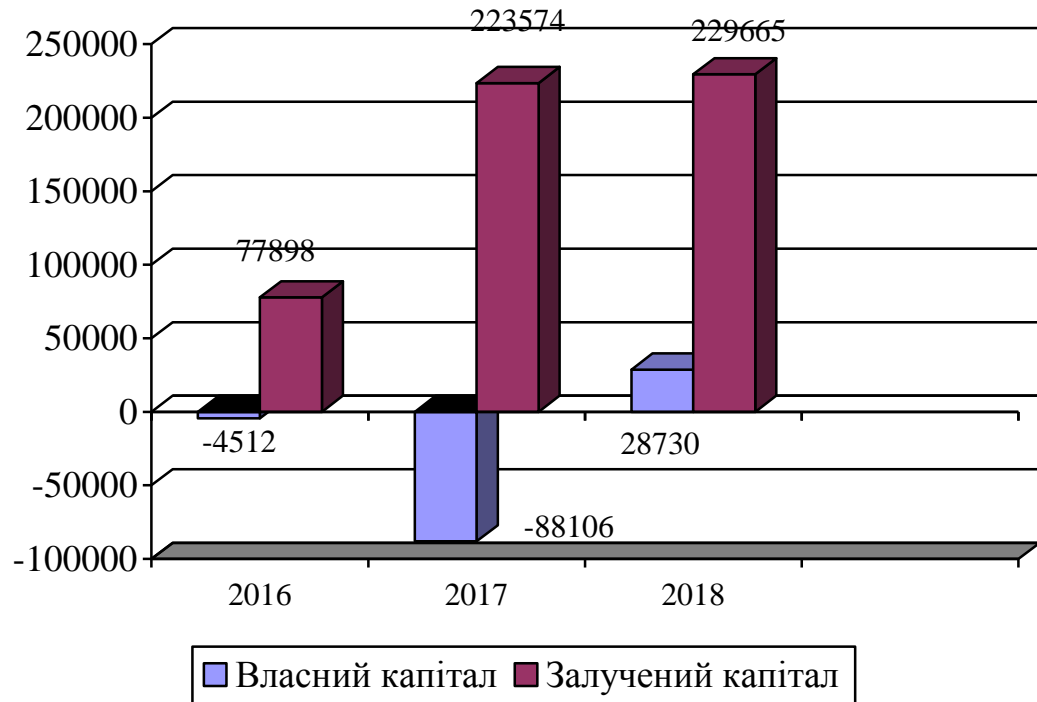

Рис.2.7. Динаміка структури капіталу СТОВ «Агрокрязь»

Оптимальність формування структури капіталу підприємства пов'язана з основними критеріальними показниками, якими є рентабельність власного капіталу та рівень фінансової стійкості.

У свою чергу індикатором росту рентабельності власного капіталу та підвищення рівня фінансової стійкості логічно виділити такий інструмент як фінансовий важіль у фінансовій структурі капіталу.

Необхідно зазначити, що дія даного інструменту на визначені критеріальні показники оптимальності структури капіталу є діаметрально протилежною.

Так, при підвищенні рентабельності власного капіталу за рахунок залучення підприємством для фінансування своєї діяльності запозичених коштів, тобто при дії фінансового важеля, обов'язково знижується рівень фінансової стійкості підприємства.

Саме залучення підприємством у процес його індивідуального розширеного відтворення запозичених коштів є, за певних умов, чинником

росту рентабельності власного капіталу. І ріст запозиченої складової фінансового капіталу підприємства з цієї позиції є позитивним індикатором ефективності використання власних коштів підприємства.

Ефект фінансового левериджу (далі - ЕФЛ) - це показник, що відображає рівень прибутку (або збитків), що додатково генерується, на власний капітал при різній частці використання позичкових засобів.

$$EFL = (1 - C_{\text{m}}) \times (KBP_a - B) \times \frac{ЗК}{ВК}, \quad (2.2)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левериджу, який полягає в прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

C_{m} – ставка податку на прибуток;

KBP_a – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

B – середній розмір відсотків за кредит, які виплачує підприємство за використання залучених коштів, %;

$ЗК$ – середня сума залученого капіталу;

$ВК$ – середня сума власного капіталу.

Визначимо ефективність функціонування капіталу в СТОВ «Агрокрязж» за 2018 рік, оскільки попередні роки були збитковими для підприємства (таблиця 2.11).

Як свідчать дані таблиці, показник ефекту фінансового левериджу має від’ємне значення, що спричинено високою вартістю позикового капіталу і низькою рентабельності власного капіталу. Тобто в таких умовах залучення позикових коштів є недоцільним.

В цілому, залучення нових кредитів при негативному значенні диференціалу, має сенс лише в тому випадку, коли нові залучені кредити підвищують КВРА (шляхом підвищення валового прибутку підприємства, за рахунок використання кредиту). У всіх випадках негативного або незначного позитивного значення диференціала (при вже наявних запозиченнях) слід вживати заходи по збільшенню коефіцієнта валової рентабельності активів за рахунок збільшення валового прибутку та зниження суми активів.

Таблиця 2.11

Ефективність функціонування капіталу СТОВ «Агрокрязь», 2018 рік

Показники	2018 р.
Сума всього капіталу, що використовується, тис. грн.	253883
Сума власного капіталу, тис. грн.	24218
Сума позичкового капіталу, тис. грн.	229665
Структура капіталу, %: власний,	9,6
позичковий	90,4
Сума валового прибутку, тис. грн.	4205
Економічна рентабельність активів, %	1,65
Сума чистого прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, тис. грн.	64860
Рентабельність власного капіталу, %	267,8
Ефект фінансового левериджу, %	-173,9

Здійснений аналіз фінансового стану та ефективності функціонування капіталу СТОВ «Агрокрязь» дає можливість зробити висновок про те, що ефективність управління капіталом у досліджуваному підприємстві здійснюється на досить низькому рівні.

Для успішного управління капіталом керівництвом підприємства в подальшому можуть застосовуватися різноманітні методики, в тому числі:

- вибір політики щодо формування та використання окремих компонентів власного капіталу: резервного, додаткового, нерозподіленого прибутку;
- використання можливостей фондового ринку для операцій з власними акціями, а також випуску облігацій;
- проведення продуманої політики залучення коштів з позикових джерел, пошук найбільш придатних способів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТОВ «АГРОКРЯЖ»

3.1. Удосконалення системи фінансового менеджменту на підприємстві

Однією з найважливіших проблем, з якою сьогодні стикаються українські підприємства, є недостатня ефективність організації управління їхніми фінансовими ресурсами. Управління фінансами суб'єктів підприємництва значно ускладнюється тим, що вони повинні працювати у режимі постійних внутрішніх та зовнішніх змін. Ефективне вирішення питань, пов'язаних з функціонуванням підприємств, залежить від форм і методів їх фінансування, розрахунків між підприємством і контрагентами, розподілом і використанням фінансових ресурсів. Зазначені завдання реалізуються через цілісну систему управління фінансами підприємства, яка приймає вигляд фінансового менеджменту [21, 22].

Фінансовий менеджмент представляє собою систему управління фінансами підприємства, призначену для організації взаємодії відповідно до вимог економічних законів грошових потоків, фінансових відносин і фондів грошових коштів шляхом використання фінансових інструментів і категорій, стимулів, пільг та санкцій і на основі законодавчих і нормативних актів держави. Зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному використанні фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [32].

Ефективність функціонування фінансового менеджменту на підприємстві потребує науково обгрунтованої реструктуризації методів і способів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Особливо складним є це завдання по відношенню до великих підприємств, які потребують значного фінансування і в процесі господарської діяльності генерують масштабні грошові потоки. Тому актуальним є питання

вдосконалення фінансового менеджменту аграрного підприємства як комплексної системи управління фінансовими відносинами і фінансовими ресурсами з метою збереження стабільного фінансового стану і підвищення результативності господарської діяльності підприємства [72].

Однією з головних ознак, що свідчать про економічний розвиток підприємства, є безперервний процес удосконалення його управлінської діяльності, у тому числі фінансового менеджменту. З огляду на те, що фінансові ресурси – найважливіший чинник економічного зростання, реорганізацію управління фінансовими ресурсами підприємства необхідно трактувати як центральну ланку усього комплексу заходів, спрямованих на його забезпечення.

З точки зору удосконалення фінансового менеджменту будь-якого промислового підприємства, найбільш актуальною є оптимізація підсистеми управління фінансами, яка повинна охоплювати організаційну структуру управління фінансами, кадри фінансових підрозділів, фінансові інструменти, фінансові методи, інформаційні потоки фінансового характеру, технічні засоби управління фінансами. Важливе значення має вибір оптимальної організаційної структури управління фінансами [61].

В залежності від розмірів підприємства і виду його діяльності, структуру управління фінансами може очолювати фінансовий директор, якому підпорядковуються фінансовий відділ, відділ контролінгу, відділ управлінського обліку, бухгалтерія. На багатьох підприємствах структуру управління фінансами очолює директор по економіці і фінансам. Однак зважаючи на масштаби діяльності великих підприємств і стратегічну важливість питань фінансового менеджменту, доцільно розглянути можливість відокремлення повноважень з управління економікою та фінансами.

Система управління фінансами підприємства повинна розглядатися як складна, відкрита, адаптивна, динамічна система [74].

Для найбільш ефективного виконання функцій цієї системи необхідно мати якомога повнішу інформацію, що характеризує зовнішнє ринкове середовище і внутрішні умови функціонування підприємства. Для збору, систематизації і обробки великого обсягу різноманітної інформації фінансового характеру підприємство має розробити і створити автоматизовані засоби проведення фінансового аналізу і вироблення управлінських рішень у вигляді системи фінансового моніторингу.

Під фінансовим моніторингом підприємства мається на увазі спеціально організоване систематичне і безупинне спостереження за фінансовим станом об'єкта й оперативна його оцінка. Система фінансового моніторингу – це інформаційна модель, яка об'єднує стратегічний облік, стратегічне планування, стратегічний аналіз і контроль із метою ефективного забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень [77].

Основними елементами фінансового моніторингу є механізми, що забезпечують організаційні структури інформацією як про нормальний стан фінансового середовища, так і про потенційно небезпечний, негативний стан.

Організація фінансового моніторингу як складової частини фінансового менеджменту на підприємстві має базуватися на наступних основних положеннях:

- система фінансового моніторингу має розглядатися не просто як здійснення аналітичного заходу, а як сукупність облікових операцій, аналізу, діагностики виявлених результатів і прогнозування на перспективу;
- система фінансового моніторингу здатна функціонувати оперативно лише в тому разі, якщо буде в достатньому обсязі аналітична база для повноти відображення сформованої ситуації, а також правильно будуть зроблені підбір фінансово-економічних показників;
- формування механізму забезпечення функціонування системи фінансового моніторингу має здійснюватися на основі сукупності принципів: достатності і однозначності інформації, послідовності, достовірності й зіставності, ймовірності, комплексності, гнучкості реагування;

- система фінансового моніторингу має легко пристосовуватися до нових умов ведення господарства з урахуванням наявності, узгодженості й порівнянності фінансово-економічних показників, тобто систематизації і ранжування за ступенем значущості, періодичності зміни, відповідності цілям і завданням проведених моніторингових досліджень.

Впровадження системи фінансового моніторингу й відповідного інформаційного забезпечення фінансових служб промислового підприємства необхідною інформацією повинно базуватися на сучасних досягненнях науки й техніки. Тому одним із шляхів удосконалення фінансового менеджменту підприємства є впровадження автоматизованих систем інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень в сфері управління фінансовими ресурсами. Впровадження такої системи дасть можливість:

- забезпечити працівників сфери управління фінансовими ресурсами оперативною та комплексною інформацією;
- створити багаторівневий, інтегрований банк даних і забезпечити діалоговий режим спілкування користувача й системи;
- скоротити час пошуку інформації в системі, а також її обробки і підготовки управлінських рішень;
- автоматизувати функцію контролю на усіх рівнях управління фінансовими ресурсами [17].

Результативність впровадження системи фінансового моніторингу значною мірою залежить від правильного підбору комплексу фінансово-економічних показників, що оцінюватимуться. Система показників діяльності підприємства повинна відображати важливу проблему фінансового управління, яка полягає в підтримці динамічного процесу діяльності, що спрямований на досягнення максимуму цільової функції підприємства при контрольованій фінансовій рівновазі. Показники діяльності підприємства являють собою носії інформації, що можуть ефективно використовуватись для реалізації, координування та контролю

найважливіших процесів діяльності підприємства, а також для ліквідації відхилень, що виникають у цих процесах.

Фінансовий моніторинг має включати комплекс показників, що характеризують різні аспекти фінансово-економічної діяльності підприємства. З точки зору відповідності системи показників функціонування фінансового механізму підприємства цілям ефективного управління, до цих показників можна висунути наступні вимоги:

- адекватність цілям управління та можливість інтеграції на різних етапах управлінського процесу;
- врахування основних факторів, що впливають на реалізацію цілей підприємства та врахування взаємозв'язків між ними;
- врахування особливостей організаційної структури підприємства, деталізація показників для всіх рівнів управління підприємства;
- висока гнучкість та адаптованість до умов вирішення проблеми;
- економічність, що полягає в перевищенні результатів від функціонування системи показників над витратами на реалізацію даної системи.

Ключовими елементами фінансового менеджменту, які забезпечують адекватність моделі управління фінансами суб'єкта господарювання потребам мінливого ринкового середовища та її ефективність, однак поки що недостатньо розвинені на вітчизняних підприємствах, є прогнозування та планування. Оскільки основним об'єктом фінансового менеджменту є фінансові потоки, першочергову увагу необхідно приділяти організації прогнозування та планування грошових потоків підприємства в результаті його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Базуючись на сукупності функціонально-організаційних особливостей та базових характеристик грошових потоків, можна визначити сукупність взаємопов'язаних цілей управління останніми в частині планування та прогнозування. Зокрема, до таких основних цілей планування та прогнозування руху грошових коштів можна віднести наступні:

- забезпечення ефективності використання грошових коштів підприємства через оптимальний їх розподіл у часі та просторі;
- підтримання прийняттого рівня ліквідності та платоспроможності підприємства, а також попередження розвитку фінансової кризи;
- забезпечення своєчасності та повноти покриття потреби підприємства у капіталі для фінансування поточних грошових зобов'язань в рамках операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності;
- підтримання адекватного балансу між формування резерву ліквідності (вільних грошових коштів та їх еквівалентів) та втраченими альтернативними можливостями тощо;
- своєчасність та достовірність інформаційного забезпечення управління фінансами компанії, у тому числі, зведення, обробка та узагальнення первинної фінансової інформації щодо руху грошових коштів [29].

Бюджетування є найбільш ефективним методом фінансового планування та прогнозування діяльності підприємства. Бюджетування є системою регулярного економічного управління, спрямованою на оптимізація фінансових потоків підприємства, загальною концепцією методології фінансового планування, універсальним інструментом управління фінансовими ресурсами. Основними бюджетами промислового підприємства є бюджет доходів і витрат, бюджет руху грошових коштів, бюджет балансового листа [28].

Бюджетування, як систему фінансового управління мінімальної конфігурації, доцільно представити у вигляді економічних, аналітичних та фінансових блоків, які об'єднують заходи, що необхідні для ефективної діяльності підприємств (рис. 3.1) [5].

В основу бюджетування покладені управлінські функції, які дозволяють досягти поставлених завдань навіть при заданих обмеженнях у ресурсах, що використовуються, здійснити аналіз відхилень та встановити причини і відповідальних за допущені порушення, з метою знаходження шляхів усунення останніх.

Рис. 3.1. Пропонована система бюджетування СТОВ «Агрокряж»

Причому, бюджетування є системою, в якій відбувається тісна інтеграція планування, обліку, контролю, аналізу і регулювання діяльності з позиції забезпечення ефективних фінансових результатів й достатнього рівня платоспроможності. До того ж, бюджетування є комплексною системою заходів й охоплює основні сторони діяльності підприємства: виробництво, збут, фінанси та координує їх. Причому, приймаючи управлінські рішення, на всіх рівнях менеджменту звертається увага на фінансовий аспект діяльності, що й дає можливість досягти таких цілей, як оптимізація витрат, максимізація прибутку, збалансованість залучених фінансових ресурсів з напрямками їх використання як в обсягах так і часі, а значить сприяє в цілому – покращенню фінансового стану підприємства [52].

Бюджет доходів та витрат є зведеним планом підприємства за доходами, витратами і фінансовими результатами на наступний бюджетний період. Прийняття управлінських рішень на основі бюджету доходів і витрат спрямоване на підвищення ефективності господарської діяльності підприємства в наступному періоді, встановлення нормативів основних видів витрат, цільових показників прибутку, аналіз і визначення резервів формування і підвищення прибутку, оптимізація обсягів податкових та інших відрахувань підприємства в державний бюджет, інших завдань фінансового механізму.

Бюджет руху грошових коштів складається з метою надання управлінської інформації про надходження та виплати грошових коштів підприємства в наступному бюджетному періоді в розрізі трьох видів діяльності: операційної, фінансової та інвестиційної. Призначення системи бюджетування грошових коштів підприємства передбачає: забезпечення платоспроможності фірми; аналіз взаємозв'язку отриманого фінансового результату і зміни величини грошових коштів; проведення ефективної політики в сфері залучення позикових коштів; ефективне розміщення вільних грошових коштів, що тимчасово не приймають участі в обороті; контроль за діяльністю центрів фінансового обліку.

Бюджет балансового листа розкриває фінансовий стан підприємства на прогнозовану дату. Він є єдиним бюджетним форматом, що складається на певну планову дату, а не на плановий період в цілому [7].

Важливу роль при впровадженні бюджетування має стан інформаційної системи підприємства з точки зору можливостей автоматизації процесу складання та обробки бюджетних форм. Особливо необхідною є автоматизація процесу бюджетування на великих промислових підприємствах, оскільки актуальність автоматизації зростає в міру зростання масштабів діяльності підприємства, збільшення номенклатури продукції, що виробляється, диверсифікації видів діяльності. Правильний вибір інформаційної системи для потреб бюджетування є запорукою успішності процесу в майбутньому, і навпаки, відсутність автоматизації може звести до мінімуму ефект від впровадження бюджетування за рахунок відсутності окупності значних витрат на обробку бюджетних показників [16].

Таким чином, головними напрямками удосконалення системи фінансового менеджменту на СТОВ «Агрокрязь» мають стати:

- застосування системного підходу щодо управління фінансовими потоками та фінансовими відносинами компанії;
- оптимізація організаційної структури управління фінансами;

- розробка та впровадження інформаційної системи фінансового моніторингу стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства на основі автоматизованих систем обробки та аналізу фінансової інформації;
- формування розгалуженої системи показників діяльності підприємства, оцінка яких дасть найбільш комплексне уявлення про його фінансово-економічний стан;
- виділення в якості одного з основних об'єктів моніторингу стану фінансової рівноваги підприємства та показників синхронності руху грошових коштів в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- впровадження системи фінансового прогнозування та планування з розробкою різних видів бюджетів [48].

В центрі уваги фінансового менеджменту підприємства має знаходитися проблема раціонального управління фінансовими ресурсами, на якій базується ефективність процесу досягнення економічних цілей компанії. Проблема забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства здебільшого розглядається із застосуванням статичних методів та характеризується аналізом стану підприємства в певний момент часу, що не враховує динамічність процесів діяльності підприємства.

3.2. Оптимізація структури капіталу підприємства

Ефективне формування та раціональне використання капіталу належить до стратегічних завдань розвитку сільськогосподарських підприємств. Сучасні трансформаційні процеси соціально-економічного середовища зумовлюють необхідність підвищення рівня капіталізації аграрних формувань й створення необхідних умов для гармонійного поєднання внутрішнього за зовнішнього видів фінансування підприємств. Нині виникає потреба у всебічному відтворенні дієвого механізму управління

капіталом сільськогосподарських підприємств, що передбачає формування достатнього обсягу капіталу й забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємств, оптимізацію розподілу сформованого капіталу за видами економічної діяльності та напрямками його використання, забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику, підвищення інвестиційної привабливості підприємств з метою подальшого їх розвитку тощо [55].

Актуальним питанням сьогодення для підприємств України є оптимізація структури капіталу. Це таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, при якому забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства. Для визначення раціонального співвідношення власного і позикового капіталу, потрібно враховувати галузеві особливості діяльності підприємства, рівень ділової активності підприємства, стратегію життєвого циклу підприємства.

Встановлення оптимальної структури капіталу передбачає таке співвідношення власних і позикових джерел формування капіталу підприємства, яке дозволяє повною мірою забезпечити зростання прибутковості власного капіталу. З позиції фінансового менеджменту капітал як частина фінансових ресурсів підприємств характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, що інвестована у формування її активів. А тому важливим з теоретичного та практичного погляду є вивчення процесу трансформації фінансових ресурсів у капітал, оскільки ця трансформація визначає ефективність використання фінансових ресурсів і, отже, досягнення основної мети фінансового менеджменту – збільшення вартості активів власників організації [35].

Отже, управління структурою капіталу підприємства зводиться до двох основних напрямів: встановлення оптимальних для підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу та забезпечення залучення на підприємство необхідних видів і обсягів капіталу для досягнення оптимальних пропорцій його структури. При цьому управління структурою

капіталу нерозривно пов'язане з урахуванням особливостей кожної зі складових капіталу, що мають певні переваги і недоліки, які необхідно враховувати при формуванні структури капіталу (табл. 3.1) [50].

Таблиця 3.1

Наслідки використання підприємством власного і позикового капіталу

	Використання власного капіталу	Використання позикового капіталу
ПЕРЕВАГИ	<p>1.Простота залучення.</p> <p>2.Забезпечення фінансової стійкості незалежності та платоспроможності підприємства в довгостроковому періоді, зниження ризику банкрутства.</p> <p>3. Вища здатність генерувати прибуток за рахунок відсутності необхідності сплачувати відсотки за кредит.</p>	<p>1.Більші обсяги залучення, особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявність забезпечення, гарантії.</p> <p>2.Можливість росту фінансового потенціалу підприємства при необхідності суттєвого розширення його активів і зростання масштабів господарської діяльності.</p> <p>3. Здатність генерувати зростання коефіцієнта рентабельності капіталу за рахунок ефекту фінансового важеля</p>
НЕДОЛІКИ	<p>1.Обмеженість обсягу залучення.</p> <p>2.Вища вартість залучених у порівнянні з альтернативними позиченими джерелами фінансування.</p> <p>3.Відсутність можливості росту рентабельності капіталу за рахунок залучення позикових коштів</p>	<p>1.Збільшення ризику зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності підприємства.</p> <p>2.Зростання вірогідності банкрутства.</p> <p>Зменшення розміру прибутку у зв'язку з необхідністю сплати відсотків по кредиту.</p> <p>3.Залежність вартості позиченого капіталу від кон'юнктури ринку.</p> <p>4.Складність процедури залучення в порівнянні з використанням власних коштів</p>

Співвідношення різних видів фінансування може знаходитися в певному діапазоні, враховуючи фактори, що впливають на оптимальну структуру капіталу підприємства, але цей діапазон не повинен залишатися постійним, а повинен коригуватися з урахуванням змін в економіці.

До складу системи управління капіталом входять два процеси: процес формування власного та позикового капіталу та процес оптимізації структури капіталу. Кожна з цих складових має певний перелік необхідних дій.

Складові процесу формування капіталу включають у себе аналіз структури капіталу суб'єкта господарювання за минулі періоди, визначення обсягу капіталу, необхідного підприємству для здійснення фінансово-господарської діяльності у майбутньому періоді, оцінка вартості необхідної величини капіталу з урахуванням джерел його залучення, визначення форм та термінів залучення позикового капіталу та формування необхідного обсягу позикових коштів за рахунок різних умов їхнього залучення.

Формування структури капіталу підприємства у вигляді необхідних обсягів власних та позикових коштів визначає необхідність проведення процесу її оптимізації. Здійснюючи процеси оптимізації капіталу підприємства, виділяється декілька основних етапів:

1 етап – прийняття рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановлення її мети та завдання, здійснення формування інформаційної бази;

2 етап – здійснення аналітичних процедур щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу;

3 етап – здійснення заходів з оптимізації капіталу за обраним критерієм як за його обсягом, так і за структурою;

4 етап – перевірка структури капіталу на оптимальність [51; 76].

Кожне підприємство прагне управляти капіталом та його структурою, тобто досягнути такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел коштів, яке б здійснювало максимальний позитивний вплив на досягнення його стратегічних цілей.

До основних методичних підходів щодо оптимізації структури капіталу відносять: управління величиною ефекту фінансового левериджу, формування політики фінансування активів з урахуванням вартості ризиків та термінів залучення капіталу, мінімальної вартості капіталу (рис.3.1) [7].

Рис. 3.2. Основні методичні підходи до оптимізації структури капіталу

Для оптимізації структури капіталу й підвищення ефективності управління досить широко використовують метод левериджу. Слід пам'ятати, що фінансовий леверидж – це використання підприємством позикового капіталу, яке впливає на зміну доходності власного капіталу і дає йому можливість одержати додатковий прибуток на власний капітал. Показник, який відображає рівень додаткового прибутку на власний капітал за різних варіантів структури капіталу, називається ефектом фінансового левериджу.

Фінансовий леверидж – це один із основних механізмів реалізації такого завдання, як максимізація рівня рентабельності при заданому рівні фінансового ризику. Ефект фінансового левериджу – це показник, який відображає рівень додатково генерованого прибутку власним капіталом при різній структурі залучення позикового капіталу. За допомогою левериджу характеризується взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою активів або фондів, які використані для отримання конкретного прибутку. Відносно до економіки, він трактується як фактор, незначна зміна якого може привести

до суттєвих змін певних результативних показників. Фінансовий леверидж – це приріст рентабельності власного капіталу, який отримано завдяки використанню кредиту, незважаючи на платність останнього. Слід зазначити, що ефект фінансового левериджу може бути величиною як позитивною, так і від’ємною. Крім того, цей ефект виникає завдяки не лише платного кредиту, але і безоплатних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). І чим вищою є частка останніх у загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу [25].

Тому ефект фінансового левериджу – це зміна рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових коштів в обороті підприємства. Позитивний ефект фінансового левериджу виникає у тих випадках, коли позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати, тобто доходність сукупного капіталу вища за середньозважену ціну позикових ресурсів.

Ефект фінансового левериджу містить три складові:

- диференціал фінансового левериджу, який характеризує різницю між рентабельністю сукупних активів та середньою ціною позикового капіталу;
- податковий коректор фінансового левериджу - це рівень прибутку, який залишається у підприємства після сплати податків та свідчить про залежність ефекту фінансового левериджу від рівня оподаткування прибутку;
- коефіцієнт (плече) фінансового важеля, що характеризує силу впливу фінансового важеля. Цей показник свідчить про фінансову стійкість підприємства та показує, яка величина позикового капіталу припадає на 1 грн. власного капіталу.

Коефіцієнт фінансового левериджу є тим важелем, який мультиплікує позитивний або негативний ефект, що отримується за рахунок відповідного значення його диференціала. При позитивному значенні диференціала будь-який приріст коефіцієнта фінансового левериджу викликатиме ще більший приріст коефіцієнта рентабельності власного капіталу, а при негативному

значенні диференціала приріст коефіцієнта фінансового левериджу призводитиме до ще більшого темпу зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Знання механізму дії фінансового левериджу на рівень прибутковості власного капіталу і рівень фінансового ризику дозволяє цілеспрямовано управляти як вартістю, так і структурою капіталу компанії.

Широта практичного застосування механізму фінансового левериджу також обумовлюється тим, що цей показник можна розрахувати не тільки в цілому, за всім обсягом позичкового капіталу, але і в розрізі кожного з його джерел (короткостроковими, довгостроковими кредитами та ін.).

У сучасних умовах господарювання детальнішого дослідження вимагає оптимізація структури капіталу сільськогосподарських підприємств [7].

Структура капіталу пов'язана з особливостями кожної з його складових, тобто власного, позикового та залученого. З одного боку, підприємство, яке використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість. З іншого боку, підприємство, що використовує позиковий і залучений капітал, забезпечує вищий фінансовий потенціал для економічного розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту рентабельності власного капіталу. Оптимізація структури капіталу є одним із найважливіших і найскладніших завдань, які виконують у процесі стратегічної оцінки фінансування підприємства в сучасних умовах [73].

Процес оптимізації структури капіталу вимагає певної логічної послідовності, зокрема проведення аналізу складу і структури капіталу підприємства за низку періодів. При цьому аналізують такі параметри, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями, показники оборотності й дохідності активів і власного капіталу. Надалі слід вивчити основні чинники, що визначають структуру капіталу, а саме: галузеві особливості фінансово-господарської діяльності підприємства, рівень

поточної діяльності, податкове навантаження на підприємство, стадії його життєвого циклу, що особливо актуально для сільськогосподарських виробників [8].

Ефективне управління капіталом підприємства та оптимізація його структури дають можливість забезпечити поліпшення фінансового стану переробних підприємств.

Під час розроблення фінансової політики підприємства необхідно вибрати таку структуру капіталу, яка дасть змогу звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і водночас підтримати кредитну репутацію фірми на рівні, який дає змогу залучити нові капітали на прийнятних умовах [7].

Доцільним під час вибору фінансової політики підприємства є використання методів оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості капіталу та максимізації ефекту фінансового левериджу для підвищення рівня фінансової стійкості підприємства та збереження можливості приросту рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових коштів.

За своєчасного розроблення та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану в довгостроковому періоді, такі підприємства можуть збільшити свій майновий потенціал, відновити платоспроможність та прибутковість [70].

Проведемо розрахунок оптимальної структури капіталу для СТОВ «Агрокряж», розглянувши два варіанти можливого співвідношення між власним та залученим капіталом (таблиця 3.2).

Отже, як свідчать дані таблиці, для СТОВ «Агрокряж» доцільно залучати позиковий капітал при співвідношенні комбінації №2, що дає можливість отримати найвищий ефект фінансового левериджу, оскільки при ситуації, коли маємо високий рівень рентабельності капіталу, дана структура є раціональною для підприємства.

Таблиця 3.2

Розрахунок оптимальної структури капіталу
СТОВ «Агрокряж»

Показники	Звітний рік	Комбінація №1	Комбінація №2
	ВК – 67,7 %	ВК – 70,0%	ВК – 60,0%
	ЗК – 32,3 %	ЗК – 30,0%	ЗК – 40,0%
	ПК – 0 %	ПК – 20,0%	ПК – 30,0%
Сукупний капітал, тис. грн.	135468	135468	135468
Власний капітал, тис. грн.	(88106)	94827,6	81280,8
Залучений капітал, тис. грн.	38406	40640,4	54187,2
з нього позиковий капітал	0	27093,6	40640,4
Прибуток, тис.грн.	64860	64860	64860
Рівень рентабельності сукупного капіталу, %	47,8	47,8	47,8
Відсоткова ставка, %	20	20	20
Диференціал фінансового левериджу, %	27,8	27,8	27,8
Коефіцієнт фінансового левериджу	0	0,28	0,50
ЕФЛ, %	0	7,7	13,9

Отже, дослідження поняття фінансового левериджу як механізму управління структурою капіталу дало змогу зробити такі висновки:

1. Механізм фінансового левериджу є ефективним інструментом оптимізації структури капіталу.

2. Фінансовий леверидж показує, у скільки разів темпи зміни чистого прибутку підприємства перевищують темпи приросту його операційного прибутку. Ефект фінансового важеля показує, на скільки відсотків підвищується рентабельність власного капіталу підприємства за рахунок залучення позикового капіталу. Нарощення рентабельності власного капіталу може мати місце лише у випадку, коли економічна рентабельність використання всього інвестованого капіталу більша від середнього рівня фінансових витрат, пов'язаних із залученням позикових коштів.

3. За допомогою фінансового левериджа менеджери можуть впливати на діяльність компанії. Фінансові важелі управління та фінансові коефіцієнти тісно пов'язані між собою. Фінансовий леверидж характеризує пасив балансу, відображаючи проблеми структури капіталу.

4. При суттєвому розкиді величини процентних ставок необхідно використовувати середньозважену процентну ставку за всіма кредитами, що значно підвищує точність розрахунків.

5. При розрахунку ЕФЛ необхідно враховувати збільшення КВРА за рахунок додаткового прибутку, отриманого від використання цих кредитів.

Таким чином, проведення розрахунків ЕФЛ може дозволити суттєво оптимізувати структуру капіталу та отримати ефект від використання кредитів.

3.3. Альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарського підприємства

Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств передбачає використання всіх можливих джерел формування фінансових ресурсів. Підґрунтям цього виступає органічне поєднання джерел, форм та методів фінансування. Для забезпечення безперебійної діяльності сільськогосподарського підприємства необхідним є забезпечення декількох альтернативних джерел фінансування, які не виключають одне одного та можуть бути використані одночасно [16].

Організація формування структури джерел фінансового забезпечення являє собою суперечливий процес, який залежить від багатьох чинників, серед яких ритмічність та своєчасність надходжень коштів у певний відрізок часу, напрями розвитку на перспективу, фінансовий стан, склад та структура ринку, доцільність інвестування діяльності в майбутньому. Власні джерела фінансового забезпечення відіграють важливу роль в організації

кругообороту грошових засобів, що забезпечує майнову й оперативну самостійність, фінансову стійкість підприємства.

Слід зазначити, що власні джерела є найбільш прийнятними для сільськогосподарських підприємств. Але, зважаючи на скрутне фінансове становище більшості підприємств на даний відрізок часу, їх власні джерела є обмеженими і недостатніми для забезпечення ефективного процесу господарювання. Нині сільське господарство потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела товаровиробників недостатні для забезпечення їх потреб. Іноземні інвестиції в аграрний сектор економіки залучаються в обмежених обсягах, а їх частка в загальних вкладеннях поки що незначна [15].

Нині досить актуальним є питання переорієнтації сільськогосподарських підприємств на ринкові форми фінансування, сутність якого зводиться до пошуку відповідей на три головні питання: які джерела фінансування вигідні для підприємства, куди спрямувати фінансові витрати для досягнення найкращого фінансового результату і як послабити вплив існуючих ризиків при здійсненні господарської діяльності [18].

Проте сукупність проблем, які виникають при розв'язанні цих питань, набагато ширше. З урахуванням поточних реалій та механізмів стимулювання виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств можна виокремити декілька інструментів фінансового забезпечення, зокрема банківське кредитування, вексельне фінансування, аграрні розписки, лізинг, державне фінансування, зовнішні запозичення тощо.

Кредитування є одним із головних складових механізму фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств за відсутності у них достатніх власних коштів. Банківське кредитування є одним з основних джерел фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрного сектору, оскільки саме воно здійснює активний вплив на раціональне формування засобів підприємства [2].

Проте поживавлення процесів кредитування має дискретний характер, оскільки незважаючи на позитивні тенденції обсяги банківського кредитування, кількісні та якісні параметри не відповідають потребам економічного поступу галузі.

Основними недоліками виступають:

- відсутність надійного забезпечення;
- високі ризики кредитних операцій;
- високі процентні ставки (25-35%);
- невідповідність структурних змін у мережі фінансово-кредитних інституцій [15].

До особливих пропозицій банків для аграрних товаровиробників можна віднести вексельне фінансування (з відстрочкою платежу), коли фінансується придбання товарів за допомогою авалювання векселів. При цьому сільгоспвиробникам надається можливість придбати товари у компанії-партнера банку на умовах відстрочки платежу, але сплативши при цьому в кілька разів меншу ціну за притягнуте фінансування, ніж ставка за банківським кредитом [21].

Вексельна форма кредитування займає суттєву частку кредитних портфелів у всіх великих банках, що спеціалізуються на агрокредитуванні. При цьому, загальна величина вексельного портфеля оцінюється в 6-7 млрд. грн.

Проте, розвиток вексельних відносин в аграрному секторі України стримують наступні чинники:

- ризик непогашення векселів;
- відсутність стійкого попиту на вітчизняні векселі на фондовому ринку;
- відсутність вторинного ринку векселів;
- відносно незначне використання вексельних операцій у середньому та малому бізнесі тощо.

З метою запровадження нової форми кредитування сільськогосподарських підприємств під заставу майбутнього урожаю прийнято Закон України «Про аграрні розписки» [30].

Дана форма кредитування на даний час є найбільш альтернативним джерелом фінансово забезпечення сільгоспвиробників. Розробка механізму функціонування аграрних розписок відбувається за участі Групи Світового Банку та Державного Секретаріату з Економічних Питань Швейцарії (SECO) [54].

Цей новий інструмент в розрахунках є більш доступним для середніх і малих сільгосппідприємств та фермерів. Відповідно до ст. 1 Закону аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Аграрні розписки можуть видаватися особами, які мають право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції [30].

Основними ризиками впровадження аграрних розписок в Україні для виробників аграрної продукції є:

- неврожай чи втрата врожаю; значна кількість співвласників земельної ділянки;
- ускладнення взаєморозрахунків не завжди на користь виробника у разі різкого коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію, яку оформлено під заставу майбутнього врожаю.

У той же час, ризиковими чинниками для усіх учасників аграрного ринку є:

- нерозуміння принципів роботи цього активу на початковому етапі;
- неготовність правової та судової систем щодо швидкості прийняття рішень;
- слабкий розвиток інституту виконання судових рішень;

- відсутність єдиної консолідованої і достовірної бази даних по господарствах, єдиного реєстру земельних ділянок і прав на них тощо [32, 58].

Отже, механізм функціонування аграрних розписок є реальною прогресивною альтернативою класичному банківському кредитуванню у залученні фінансових ресурсів. Стрімке зростання обсягів ринку лізингу в Україні супроводжується розвитком окремих його секторів, зокрема, збільшенням інтересу до лізингу сільськогосподарського обладнання. Лізинг, як один із шляхів інвестування економіки, відіграє істотну роль не тільки у забезпеченні технікою агропромислового комплексу, а й у відродженні сільськогосподарського машинобудування [41, 42].

Лізинг як і банківський кредит функціонує на принципах зворотності, терміновості, платності. По своєму змісту лізинг відповідає кредитним відносинам і зберігає сутність кредитної операції.

Сільське господарство є, безумовно, одною з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої підтримки держави. Основні засади державної підтримки спрямовані на забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору національної економіки, послідовності та комплексності втілення державної аграрної політики органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади, окреслено в Законах України та постановах КМУ [33].

Інший шлях, який можуть обрати для себе аграрії, – залучення дешевших кредитних коштів від іноземних фінансових установ, у тому числі і від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). У порівнянні з традиційним банківським кредитуванням, кредити, залучені від подібних організацій, несуть набагато меншу відсоткову ставку (до 12% у валюті, хоча умови, т.зв. *term sheets*, визначаються індивідуально) і тому є більш вигідними для позичальників. Однак вартість обслуговування таких кредитів, у тому числі і необхідність часто повної перебудови процесів

корпоративного управління та фінансового контролю в компанії для відповідності високим вимогам до позичальника, велика (і в грошовому еквіваленті, і з точки зору залучення трудових ресурсів). Крім того, як уже зазначалося, українські позичальники намагаються уникати валютного кредитування [47].

Отже, перед сільськогосподарськими підприємствами постає велика кількість важливих питань, вирішення яких є необхідною, але недостатньою умовою розвитку виробництва. Необхідно звернути увагу на те, що жоден із вищезазначених шляхів фінансового забезпечення не може спрацювати сам. Лише постійна взаємодія різноманітних форм та джерел фінансування й державної підтримки дадуть можливість якісних зрушень у аграрній сфері [53].

Отже, для того, щоб сільськогосподарське виробництво розвивалося більш ефективно та підвищувався рівень його конкурентоспроможності, потрібно відрегулювати процес надання державної фінансової підтримки сільськогосподарським виробникам, забезпечити його збільшення та ефективне використання відповідно до принципів ринкової економіки та підходів до державного заохочення виробництва сільськогосподарської продукції в інших державах. Врегулювання вимагає також і система прямого державного сприяння аграрному сектору. Дотації та відшкодування з державного бюджету варто сплачувати, передусім, виробникам сільськогосподарської продукції, а головну частину коштів варто спрямовувати на фінансову підтримку програм, які спроможні забезпечувати стабільний розвиток аграрного сектору [65].

ВИСНОВКИ

В умовах сучасного економічного становища в Україні та тенденції до світової глобалізації ринків у суб'єктів господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми, виникає потреба у капіталі для забезпечення нормальної діяльності підприємства та забезпечення його фінансової стійкості. У зв'язку з цим з'являється низка питань щодо управління структурою капіталу підприємства, яка є своєрідним відображенням усіх тих економічних перетворень, що відбуваються у вітчизняній економіці. Ефективна політика управління структурою капіталу підприємства суттєво підвищує рівень його фінансової стійкості, відповідно виникає необхідність формування найбільш оптимального механізму управління структурою капіталу для його ефективного використання.

1. Капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості, що залежить як від об'єктивних чинників (масштабу цін в економіці країни і ряду макроекономічних показників), так і суб'єктивних чинників (наприклад, найпростішого – облікової політики самого підприємства). Основним індикатором при цьому виступає власний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів.

2.3 точки зору управління капіталом на рівні підприємства капітал розглядається як процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання та оптимізації обороту його коштів. Доцільність застосування такого трактування обумовлюється тим, що процес створення, нагромадження і використання капіталу неможливий без участі грошей і, отже, у науковій літературі капітал розглядається як специфічна форма фінансових ресурсів, задіяних у забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємства.

3. Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Агрокряз» знаходиться в селі Яришів Могилів-Подільського району Вінницької області. Підприємство є частиною «Агроіндустріального

холдингу МХП». Відстань від с. Яришів до обласного центру становить 132 км, від Могилева - Подільського 119 км. Через м.Могилів-Подільський проходить міжнародна траса на Молдову.

Підприємство має самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в банках, які затверджені правлінням товариства і зареєстровані в торгово–промисловій палаті, печатку зі своєю назвою. Воно є самостійним господарським об'єктом з правами і обов'язками юридичної особи, має право займатися господарською діяльністю, виходячи з цілей і завдань, складати договори, нести відповідальність згідно своєї обов'язків.

4.Площа сільськогосподарських угідь СТОВ «Агрокріяж» у 2018 році збільшилась на 120 га за рахунок залучення земельних паїв громадян.

Слід зазначити, що у 2018 році підприємство суттєво збільшило обсяги виробленої і реалізованої продукції, що позначилося відповідним чином на зростанні її повної собівартості.

Варто відмітити також вагоме зростання середньорічної вартості капіталу, що склало маже 3,5 рази. Такі позитивні зміни відбулися на підприємстві внаслідок введення в експлуатацію нового елеваторного комплексу.

5.У звітному році було вироблено і реалізовано продукції на загальну суму 194979 тис. грн. Найбільш вагому частку в структурі товарної продукції займають зернові і зернобобові культури (озимі пшениця та ячмінь, кукурудза на зерно), друге місце – соняшник. Тобто підприємство займається виробництвом і реалізацією продукції, на яку сьогодні існує значний попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках і має зерново-соняшниковий напрямок. Зокрема, реалізація зернових культур звітному році забезпечила 65,2% виручки.

Розраховане значення коефіцієнта зосередження (спеціалізації) (0,41) свідчить про високий рівень спеціалізації виробництва у досліджуваному підприємстві.

6. У СТОВ «Агрокрязь» забезпеченість основними і оборотними фондами за період дослідження динамічно зростає. Так, більше, вартість основних засобів зросла більше, ніж у 20 разів, що зумовлено введенням в експлуатацію нового елеваторного комплексу. Також у 2,6 рази відмічається зростання обсягу оборотних засобів, які були залучені на розширення виробництва зернових та технічних культур. Це вплинуло на зростання показників фондозабезпеченості та фондоозброєності.

7. Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, що визначає ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів, за період дослідження зріс на 56,9%. Така динаміка є негативною, бо показує зростання залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт незалежності (автономії) (нормативне значення $K_{\text{авт}} > 0,5$), який показує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх запозичень, у 2018 році склав 0,09. Це свідчить про неможливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. У 2016-2017р.р. цей показник не розраховувався через наявність значного обсягу непокритого збитку підприємства.

8. Рівень коефіцієнта абсолютної ліквідності знаходиться значно нижче нормативного значення (0,2 - 0,35). Це характеризує ситуацію про відсутність готовності підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість.

Це пов'язано з тим, що у СТОВ «Агрокрязь» низький рівень високоліквідних активів (кошти на поточних та інших рахунках у банках, в касі тощо), а це в першу чергу цікавить саме користувачів фінансової звітності.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності значно нижче нормативного і має тенденцію до зменшення, що свідчить про зростання на підприємстві обсягу найбільш ліквідних активів на одиницю термінових боргів.

Аналіз ділової активності є важливим етапом оцінювання фінансового стану підприємства. В результатах такого аналізу, як відомо, зацікавлені внутрішні та зовнішні користувачі інформації [49].

На 0,75 зріс коефіцієнт оборотності активів, тобто кошти, інвестовані в активи, почали ефективніше використовувати на підприємстві.

Рівень коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, який вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів, також відчутно збільшився у 2018 році. Це пов'язано з тим, що з метою підвищення рівня збуту у СТОВ «Агрокряж» застосовується товарне кредитування клієнтів.

9. За період дослідження показники рентабельності СТОВ «Агрокряж» мають позитивне значення лише у 2018 році, що спричинено отриманням значної суми прибутку від виробництва і реалізації продукції.

Слід відмітити і досить високе значення коефіцієнта рентабельності власного капіталу, що зумовлене тим, що на підприємстві сума власного капіталу є порівняно низькою внаслідок наявності значної суми нерозподіленого прибутку.

10. Найбільшу частку у структурі капіталу СТОВ «Агрокряж» у 2018 році займає залучений капітал – 90,4%.

У звітному році порівняно з базовим роком власний капітал зріс на 28730 тис. грн, що пов'язано із збільшенням суми додаткового капіталу, придбанням основних засобів та введенням в експлуатацію елеваторного комплексу.

У 2016-2017 р.р. сума власного капіталу мала від'ємне значення внаслідок перебування на балансі значної суми нерозподіленого збитку.

Підприємство досить масштабно використовує залучений капітал в частині інших довгострокових зобов'язань, а також має значні суми

кредиторської заборгованості в частині розрахунків за товари, роботи та послуги.

Показник ефекту фінансового левериджу має від'ємне значення, що спричинено високою вартістю позикового капіталу і низькою рентабельності власного капіталу. Тобто в таких умовах залучення позикових коштів є недоцільним.

Проведене дослідження дає підґрунтя запропонувати для забезпечення ефективного процесу управління капіталом у СТОВ «Агрокряж» практичну реалізацію таких заходів:

1. Головними напрямками удосконалення системи фінансового менеджменту на СТОВ «Агрокряж» мають стати:

- застосування системного підходу щодо управління фінансовими потоками та фінансовими відносинами компанії;
- оптимізація організаційної структури управління фінансами;
- розробка та впровадження інформаційної системи фінансового моніторингу стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства на основі автоматизованих систем обробки та аналізу фінансової інформації;
- формування розгалуженої системи показників діяльності підприємства, оцінка яких дасть найбільш комплексне уявлення про його фінансово-економічний стан;
- виділення в якості одного з основних об'єктів моніторингу стану фінансової рівноваги підприємства та показників синхронності руху грошових коштів в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- впровадження системи фінансового прогнозування та планування з розробкою різних видів бюджетів.

2. Формування структури капіталу підприємства у вигляді необхідних обсягів власних та позикових коштів визначає необхідність проведення процесу її оптимізації. Здійснюючи процеси оптимізації капіталу підприємства, виділяється декілька основних етапів:

1 етап – прийняття рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановлення її мети та завдання, здійснення формування інформаційної бази;

2 етап – здійснення аналітичних процедур щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу;

3 етап – здійснення заходів з оптимізації капіталу за обраним критерієм як за його обсягом, так і за структурою;

4 етап – перевірка структури капіталу на оптимальність для СТОВ «Агрокрях» доцільно залучати позиковий капітал при співвідношенні комбінації №2 (ВК – 60,0%, ЗК – 40,0%), що дасть можливість отримати найвищий ефект фінансового левериджу, оскільки при ситуації, коли маємо високий рівень рентабельності капіталу, дана структура є раціональною для підприємства.

3. Передбачити альтернативні форми фінансового забезпечення СТОВ «Агрокрях» у вигляді застосування аграрної розписки. Цей новий інструмент в розрахунках є більш доступним для середніх і малих сільгосп підприємств та фермерів. Відповідно до ст. 1 Закону аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Аграрні розписки можуть видаватися особами, які мають право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна І.В. Концептуальні основи організаційного розвитку підприємств в сучасних умовах. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Uprv/2008_2/amelina.pdf
2. Андрієвський В.Є., Терещук С.М., Сеперович Н.В. Економічна доцільність впровадження системи кредитування під заставу майбутнього врожаю в Україні. URL : http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf.
3. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2013. 216 с.
4. Андрійчук В. Г. Оцінка розміру та структури капіталу аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2014. № 1. С. 101–106.
5. Ареф'єва О.В., Городинська Д.М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 8(86.) С. 83–90.
6. Байстриюченко Н. О. Вплив динаміки структури капіталу на фінансово-економічні результати діяльності підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Суми, 2015. 21 с.
7. Безгінова Л.І., Власова Н.О. Ефект фінансового левериджу як критерій оптимізації структури капіталу торгівельного підприємства. *Вісник ДУЕТ*. 2018. № 3(27). С. 112-117.
8. Бержанір І.А., Вінницька О.А., Гвоздей Н.І. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 2(54). С. 682–686.
9. Білик М. Д., Павловська О.В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 2-ге, без змін. Київ : КНЕУ, 2014. 592 с.
10. Бланк И. А. Управление активами и капиталом. Киев : Ника – Центр, Эльга, 2003. 448 с.

11. Бланк І. А. Основи фінансового менеджменту. Київ : Ніка – Центр, 2011. 196 с.
12. Борт О.В. Управління власним капіталом підприємства. *Класичний приватний університет*. Запоріжжя : КПУ, 2014. 80 с.
13. Ванькович Д. В. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. *Фінанси України*. 2015. №7. С.44-50.
14. Вдовенко Л.О., Черненко Д.С. Управління капіталом – основа ефективності функціонування підприємств аграрної сфери. *Фінансовий простір*. № 4 (20). 2015. С. 139-142.
15. Ведення аграрного бізнесу в Україні 2018. URL : <http://ucab.ua/>
16. Гайдуцький А.П. Формування аграрного ринку – шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства. URL : <http://magazine.faaf.org.ua/>
17. Гарбар Ж.В., Кондукоцова Н.В. Податкове регулювання реального сектору економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №11(39). С. 94–108.
18. Герасименко Ю.В. Регулятивна платформа становлення соціально-відповідального бізнесу в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. №2. 2015. С. 20-31.
19. Герасименко Ю.В., Підвальна О.Г. Менеджмент (базовий курс) : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Консоль». 2017. 256 с.
20. Германюк Н.В. Трудовий потенціал як фактор інноваційного розвитку підприємства. *Економіка Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. №4. С. 50-55.
21. Гонтарук Я.В., Гончарук Т.В. Нормативно-правове регулювання реструктуризації агропромислових підприємств в нових умовах господарювання. *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця. С.13-18.
22. Гончарук Т.В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких

структур та можливості його використання в Україні. *Електронне фахове видання «Ефективна економіка»*. 2017. № 9.

23. Гончарук І.В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 8(24). С.56–67.

24. Гузенко О. П. Фінансове планування на промисловому підприємстві. *Фінанси України*. 2013. №11. С. 73-76.

25. Давиденко Н. М. Фінансовий леверидж в оптимізації структури капіталу акціонерних товариств. *Агросвіт*. 2015. № 1. С. 10-13.

26. Євтух О. Т., Євтух О. О. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 456 с.

27. Єпіфанова І. Ю., Дрозд І. В. Сучасні підходи до аналізу ефективності управління власним капіталом підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету — Економічна думка, 2015. Том 19. № 2. С. 71-76.

28. Жамойда О. А. Інструменти організації бюджетування промислових підприємств в Україні. *Вісник Донецького університету. Науковий журнал. Серія В. Економіка і право*. Донецьк: ДонНУ, 2013. С. 159.

29. Журавльова Т.В. Особливості бюджетування в управлінні сільськогосподарським підприємством. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. №2(26).С.71-75.

30. Закон України «Про аграрні розписки» за станом на 11.08.2013р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №50. Ст. 695.

31. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2012. 397 с.

32. Калетнік Г.М., Даниленко А.С., Варченко О.М., Ціхановська В.М. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 688с.
33. Калетнік Г.М., Мазур А.Г. Трансформація економічного розвитку систем АПК в ринкових умовах господарювання. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2014. С.7-16.
34. Калініченко З. В. Використання методу левериджу в управлінні структурою прибутку й капіталу. *Економічний аналіз*. 2018. Випуск 2(18). С.121-128.
35. Концевая В.В., Бойко Н.В. Фінансові аспекти управління структурою капіталу в сучасних умовах. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2010. № 2 (74). С.69-74.
36. Кужель В.В. Потенціал підприємств аграрної сфери: сутність, структура, тенденції нарощення. *АгроСвіт*. 2013. № 13. С. 47-50.
37. Куровська Н.О. Формування капіталу в процесі забезпечення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*. 2014. № 1.2(2). С. 170-176. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
38. Куц Л. Л. Капітал підприємства: формування та використання: Курс лекцій. Тернопіль: Інфотехцентр, 2010. 130 с. С. 4-18.
39. Лайко П.А., Борщ А.Г., Борщ О.Г. Стратегія і тактика управління капіталом акціонерних підприємств в агропромисловому виробництві : монографія. Київ : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2010. 254 с.
40. Ліпич Л. Г., Гадзевич І. О. Капітал в системі управління підприємством. *Вісник НУ «Львівська Політехніка»*. 2017. № 647. С. 115–119.
41. Логоша Р.В., Пчелянська Г.О. Розвиток сільськогосподарських підприємств як фактор формування продовольчої безпеки. *Менеджмент XXI сторіччя: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Вінниця: ВНАУ, 2015. С. 18-22.
42. Лункіна Т.І. Використання фінансового лізингу на

сільськогосподарських підприємствах - запорука ефективного господарювання. *Облік і фінанси АПК*. 2017. №4. С.125-128.

43. Мазур А.Г., Мазур С.А. Актуальні проблеми розвитку агропромислового виробництва в умовах системних трансформаційних змін. *International Scientific Conference Formation of modern economic area: benefits, risks, implementation mechanisms January 29, 2016. Klaipeda: Baltija Publishing*. April 29. 2016. С 153-156.

44. Мазур А.Г., Редько М.С. Економічна сутність та зміст реструктуризації аграрних підприємств в умовах транзитивної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 2. С. 3-12.

45. Мазур В.А., Кубай О.Г., Мельник А.В. Особливості управління фінансовим потенціалом аграрних підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №10(38). С. 119–132.

46. Мазур В.А., Томчук О. Ф., Браніцький Ю. Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 7-20.

47. Мазур К.В. Особливості інтеграційних процесів в АПК: теоретичний аспект. *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця: ВНАУ, 2015. С.123-127.

48. Маленька І.М. Фінансова підтримка сільського господарства України: програмний аспект. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки : зб. наук. пр.* Миколаїв: Вид-во МНУ, 2015. №6. С.200-205.

49. Марченко О. І. Фінансові аспекти ділової активності підприємств. *Фінанси України*. 2017. 144 с.

50. Масюк Ю.В., Бровко Л. І. Особливості оптимізації управління

капіталом в умовах кризи. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. № 33. С. 181–185.

51. Машлій Г., Мосій О. Модель управління капіталом підприємства та сучасні тенденції його формування. *Галицький економічний вісник*. 2016. – № 1 (34). С. 43–49.

52. Мельник О. Г. Методи бюджетного планування. *Фінанси України*. 2016. №12. С. 37- 46.

53. Михайловська К.В. Теоретичні підходи до формування капіталу сільськогосподарських підприємств. URL : <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5757/1/studentresearchjournal158-12.pdf>

54. Мінагрополітики планує залучити близько \$8 млрд інвестицій до 2020 року. URL : <http://ab.org.ua/>

55. Міняйленко І. В., Носенко О. А. Особливості оптимізації структури капіталу підприємств агропромислового комплексу. *Економічні науки. Випуск 1(4)*. 2014. С. 311-317.

56. Назаренко І. М. Формування та ефективність управління капіталом сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Херсон, 2010. 20 с.

57. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

58. Павленко О. Аграрні розписки як дієвий механізм кредитування. *Економічна правда*. 14.08.2015. URL : <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/14/555042/>

59. Панасейко І.М., Новікова Л.Ф. Формування капіталу аграрних підприємств в умовах економічної кризи. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Випуск 1 (49). С. 175-178.

60. Піняга Н.О. Вивчення потреби ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств системним підходом. *Агросвіт*. 2018. № 9. С. 62-64.

61. Плікус І. Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2016. №4. С. 35-44.
62. Побурко О.Я. Організація управління капіталізацією господарського комплексу: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04. Львів, 2015. 15 с.
63. Польова О.Л. Вплив логістичної системи на управління фінансовими потоками підприємства / О.Л. Польова // *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. – 2015. – №4. – С. 43-79.
64. Пронько Л. М., Колесник Т. В. Ефективність використання власності в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 6. С. 52-69.
65. Пронько Л.М., Кулик Н.М. Напрями реалізації державної підтримки аграрного сектору економіки в ринкових умовах господарювання. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №1(41). С. 23-32.
66. Романовский М. Ф. *Фінанси : навч. посіб. для ВУЗів*. Київ : Перспектива, 2014. 493 с.
67. Россоха В.В. Теоретико методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 94 с.
68. Рубай О. Теоретичні аспекти управління капіталом сільськогосподарського підприємства. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Серія : Економіка АПК. 2014. № 21(1). С. 28-31.
69. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України
URL : <http://minagro.gov.ua/>
70. Сініцин О.О. Фінансовий леверидж в управлінні структурою капіталу. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. С. 1–3.
71. Слободян Н.Г., Пержан Т.М. Аналіз капіталу підприємства у системі оптимізації його структури. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Економічні науки. Вип. 8. Ч. 3. 2014.

C.103-107.

72. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 370 с.

73. Ткаченко А. М. Управління фінансовими ресурсами підприємства та оптимізація вартісної структури капіталу. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2016. №5. С. 297–299.

74. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 316 с.

75. Фурман І.В. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства та шляхи його вдосконалення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 1. С. 31-36.

76. Шипіцина Г. А. Місце та роль процесу оптимізації структури капіталу у системі управління капіталом машинобудівного підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 1 (190). С. 246–252.

77. Шпикуляк О. Г., Прутська О.О., Супрун О. М. Засади формування інституційної безпеки аграрних підприємств в умовах трансформацій. *Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»*. №4. 2017. 130-141.

78. Яремко І.Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: монографія. Львів : Каменярь, 2013. 176 с.